

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Erna Tamulynaitė

**AUDITORIAUS NUOMONĖS ĮTAKOS FINANSINIŲ ATASKAITŲ KOKYBEI
VERTINIMAS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
Prof. dr. Lina Dagilienė

KAUNAS, 2016

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**AUDITORIAUS NUOMONĖS ĮTAKOS FINANSINIŲ ATASKAITŲ KOKYBEI
VERTINIMAS**

MAGISTRO DARBAS

Apskaita ir auditas (621N40002)

Studentas, -ė

Erna Tamulynaitė

2016 m. gegužės d.

Vadovas,-ė

Prof. dr. Lina Dagilienė

2016 m. gegužės d.

Recenzentas,-ė

Lekt. dr. Rūta Adlytė

2016 m. gegužės d.

KAUNAS, 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

(Fakultetas)

Erna Tamulynaitė

(Studento vardas, pavardė)

Apskaita ir auditas, 621N40002

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Baigiamojo magistro darbo

„Auditoriaus nuomonės įtakos finansinių ataskaitų kokybei vertinimas“

AKADEMINIO SAŽINGUMO DEKLARACIJA

2016 m. gegužės mėn. 9 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Ernos Tamulynaitės** baigiamasis magistro darbas tema „Auditoriaus nuomonės įtakos finansinių ataskaitų kokybei vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjus.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Tamulynaitė, Erna. The Impact of Audit Opinion on Financial Reporting Quality. Master's Final Thesis in Accounting and Audit/ Supervisor prof. dr. Lina Dagilienė. Department of Accounting, the School of Economics and Business, Kaunas University of Technology. Social Sciences: Management and Administration. Key words: financial reporting quality, auditor opinion, earnings management. Kaunas, 2016, 62 p.

SUMMARY

The theme of the Master's Final Thesis is relevant because the quality of financial reporting and the audit of financial statements are related to each other and have a significant impact on information users and their economic decisions. However, there is no common structured approach to these two phenomena interfaces. The audited financial statements are regarded as the reliability and transparency evidence. Using this information, the parties adopt relevant economic decisions. In order to meet the needs of users, financial statements must be of high quality. This objective can be achieved by audit. However, the parties have lost confidence in corporate financial information, the auditor's work and the regulators. As a modern business environment is constantly changing, consumer disclosure and accountability is growing, it is necessary to examine the auditor's opinion importance and the company's financial statements quality. The subject of Master's Final Thesis is the impact of audit opinion on financial reporting quality. The problem of Master's Final Thesis – does auditor opinion has any impact on financial reporting quality? The aim of Master's Final Thesis is to find some evidence about the link between audit opinion and financial reporting quality. The objectives of Master's Final Thesis are: 1. To reveal a problem of financial reporting quality and audit opinion importance; 2. To analyze theoretical aspects of audit opinion and financial reporting quality; 3. To develop the methodology of the research; 4. To do an empirical reasearch. Main results of research are that audit opinion has an impact on financial reporting quality. There is positive correlation between audit opinion, previous years audit opinion and financial reporting quality. These results confirm previous research. The empirical research also provides some evidence of the impact of the direction and magnitude of the audit opinion change on financial reporting quality.

TURINYS

ĮVADAS	7
1. AUDITO ĮTAKOS ĮMONĖS FINANSINIŲ ATSKAITŲ KOKYBEI PROBLEMINE ANALIZĖ	9
1.1. Audito ir finansinės atskaitomybės kokybės aktualumas	9
1.2. Audito įtakos finansinės atskaitomybės kokybei problematika	14
2. ĮMONĖS FINANSINIŲ ATSKAITŲ KOKYBĖS IR AUDITORIAUS NUOMONĖS TEORINIAI ASPEKTAI	15
2.1. Finansinė atskaitomybė ir jos kokybės samprata	15
2.2. Finansinės atskaitomybės kokybės vertinimo veiksniai	21
2.3. Finansinio audito išvados struktūriniai elementai	28
2.4. Auditoriaus nuomonės įtaka įmonei	32
2.5. Auditoriaus nuomonės įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei hipotezių formulavimas ...	37
3. AUDITORIAUS NUOMONĖS ĮTAKOS FINANSINIŲ ATASKAITŲ KOKYBEI TYRIMO METODOLOGIJA	41
4. AUDITORIAUS NUOMONĖS ĮTAKOS FINANSINIŲ ATASKAITŲ KOKYBEI VERTINIMO REZULTATAI IR DISKUSIJA	45
3.1. Tyrimo rezultatų analizė	45
4.1.1. Auditoriaus nuomonių tyrimas	46
4.1.2. Įmonės finansinių ataskaitų kokybės tyrimas	47
4.1.3. Auditoriaus nuomonės ir finansinių ataskaitų kokybės sąryšio tyrimas	49
3.2. Tyrimo apribojimai ir pasiūlymai ateities tyrimams	54
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪRA	58
PRIEDAI	63

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lent. Finansinės atskaitomybės kokybės vertinimo modeliai.....	22
2 lent. Kiti veiksniai, turintys įtakos finansinių atskaitų kokybei	25
3 lent. Audito išvados elementai.....	29
4 lent. Audito išvados reikšmės tyrimų rezultatai.....	34
5 lent. Įmonių pasiskirstymas pagal ūkio sektorius.....	45
6 lent. Auditoriaus nuomonė pagal ūkio sektorius	46
7 lent. Auditoriaus nuomonė pagal metus.....	46
8 lent. Finansinių atskaitų kokybės regresijos modelis (Sektorius: komunalinės paslaugos, Kauno energija).....	47
9 lent. Finansinių atskaitų kokybės regresijos modelio koeficientai (Sektorius: komunalinės paslaugos, Kauno energija).....	47
10 lent. Finansinių atskaitų kokybės regresijos modelis (Sektorius: plataus vartojimo prekės, 2006 m.)	48
11 lent. Finansinių atskaitų kokybės regresijos modelio koeficientai (Sektorius: plataus vartojimo prekės, 2006 m.).....	48
12 lent. Auditoriaus nuomonės ir finansinių atskaitų kokybės koreliacija.....	50
13 lent. Finansinių atskaitų kokybės pasiskirstymas pagal ūkio sektorius.....	52
14 lent. Auditoriaus nuomonės ir finansinių atskaitų kokybės pasiskirstymas.....	52
15 lent. Auditoriaus nuomonės pokytis ir finansinių atskaitų kokybė.....	53
16 lent. Auditoriaus nuomonės pokyčio ir finansinių atskaitų kokybės koreliacinis ryšys	53
17 lent. Finansinių atskaitų kokybė ir auditoriaus nuomonės pokyčio kryptis	53
18 lent. Finansinių atskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės pokyčio krypties koreliacija	54

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Santykiai tarp įmonės, auditoriaus ir išorinių vartotojų (sudaryta autorės, remiantis Daujotaite, 2012).....	9
2 pav. Finansinės atskaitomybės kokybės vertinimo elementai (Choi, Pae, 2011).....	11
3 pav. Finansinės atskaitomybės informacijos varototojai (sudaryta autorės pagal Gudaitienę, 2005).16	
4 pav. Finansinės atskaitomybės kokybinės savybės (Mackevičius, 2009).....	20
5 pav. Valdomų kaupimų pasiskirstymas ir mediana	51

IVADAS

Temos aktualumas. Auditotos įmonių finansinės ataskaitos yra laikomos įmonės patikimumo ir jos veiklos skaidrumo įrodymu. Naudodamiesi šia informacija suinteresuotieji asmenys priima reikšmingus ekonominius sprendimus. Siekiant patenkinti vartotojų poreikius, finansinės ataskaitos turi būti kokybiškos. Nėra aiškaus finansinių ataskaitų kokybės apibrėžimo, tačiau vartotojams yra svarbu, kad tokia informacija būtų naudinga, patikima, aiški, operatyvi ir palyginama, kartu užtikrinanti mažą informacinę riziką ir mažinanti informacijos asimetriją tarp suinteresuotųjų asmenų. Šiuos finansinės atskaitomybės tikslus gali padėti įgyvendinti finansinių ataskaitų auditas, kuris yra laikomas finansinės atskaitomybės dalimi. Manoma, kad auditas savo prigimtimi turėtų pateikti vartotojams užtikrinimą apie finansinių ataskaitų vertę ir patikimumą. Tyrimai, susiję su audito išvados įtaka rodo, kad auditoriaus nuomonė apie įmonės finansines ataskaitas turi didelės reikšmės ir teikia naudą informacijos vartotojams mažindama suinteresuotųjų riziką ir didindama pasitikėjimą. Tačiau skaudi finansinės informacijos vartotojų patirtis, įmonių žlugimai, prarasta reputacija, investicijos ir darbo vietos, apskaitos skandalų atvejai Lietuvoje ir visame pasaulyje kelia viešas diskusijas dėl finansinių ataskaitų kokybės ir finansinio audito reikšmės. Vartotojai yra praradę pasitikėjimą įmonių teikiama finansine informacija, auditoriaus darbu ir reguliuotojais. Kadangi šiuolaikinė nuolat besikeičianti verslo aplinka, augantis vartotojų informacijos atskleidimo ir atskaitingumo poreikis kelia klausimus apie auditoriaus darbo reikšmę finansinių ataskaitų patikimumui, todėl būtina nagrinėti auditoriaus nuomonės ir įmonės finansinių ataskaitų kokybės tarpusavio ryšį.

Tyrimo objektas – auditoriaus nuomonės įtaka įmonės finansinių ataskaitų kokybei.

Temos iširtumas. Auditoriaus nuomonės ir finansinių ataskaitų kokybės reikšmės bei jų tarpusavio įtakos aspektai užsienio mokslinėje literatūroje jau buvo nagrinėti. Reikšmingas įžvalgas nagrinėjant ryšį tarp auditoriaus išvados ir finansinių ataskaitų kokybės, matuojamos per pelno valdymo prizmę, pateikė Ho, Liu, Schaefer (2010), kurie aiškinosi auditoriaus išvados paskelbimo laiko įtaką įmonės pelno valdymui, ir Tsipouridou ir Spathis (2014), kurie paneigė auditoriaus nuomonės įtaką pelno valdymui įmonėje. Kiti mokslininkai, nagrinėję auditoriaus nuomonės ir įmonės finansinių duomenų tarpusavio ryšį, rado prieštarigus rezultatus. Bartov, Gul ir Tsui (2001) aptiko teigiamą ryšį tarp įvairių modelių, aptinkančių valdomus kaupimus, ir tikimybę įmonei gauti modifikuotą audito išvadą. Sengupta ir Shen (2007) teigė, kad pelno valdymas didina tikimybę įmonei gauti auditoriaus nuomonę apie veiklos tęstinumą. Priešingai šiems tyrėjams Bradshaw, Richardson ir Sloan (2001) nerado jokių įrodymų, kad modifikuotos audito nuomonės pateikimo dažnis yra didesnis tose įmonėse, kuriose aptinkamas didesnis pelno valdymas. Butler, Leone ir Willenborg (2004) priėjo išvados, kad sąlyginės auditoriaus nuomonės neigiamai susiję su pelno valdymu. Herbohn ir

Ragunathan (2008) patvirtino šiuos tyrimus. Arnedo, Lizarraga ir Sanchez (2008) rado teigiamą ryšį tarp modifikuotos audito išvados dėl kitų, nei veiklos tęstinumo, priežasčių ir pelno valdymo.

Darbo problema. Nepaisant aktyvių mokslinių diskusijų įmonės finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės įtakos temomis, trūksta sisteminio požiūrio į šių dviejų aspektų tarpusavio sąveiką. Šiame darbe problema formuluojama klausimu: ar auditoriaus nuomonė, pareikšta audito išvadoje, turi įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei?

Tyrimo tikslas – ištirti auditoriaus nuomonės įtaką įmonės finansinių ataskaitų kokybei.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti finansinių ataskaitų kokybės ir audito reikšmės problematiką;
2. Pateikti ir pagrįsti auditoriaus nuomonės įtakos finansinių ataskaitų kokybei teorinius sprendimus;
3. Parengti auditoriaus nuomonės įtakos finansinių ataskaitų kokybei tyrimo metodiką;
4. Atlikti auditoriaus nuomonės įtakos finansinių ataskaitų kokybei empirinį tyrimą.

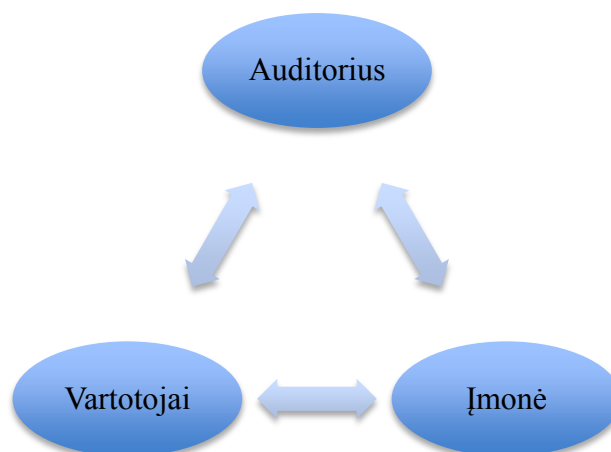
Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė ir sisteminimas; duomenų grupavimas, palyginimas, antrinių duomenų rinkimas ir analizė; grafinė analizė; matematinės statistikos metodai (koreliacinė ir regresinė analizės).

1. AUDITO ĮTAKOS ĮMONĖS FINANSINIŲ ATSKAITŲ KOKYBEI PROBLEMINĖ ANALIZĖ

1.1. Audito ir finansinės atskaitomybės kokybės aktualumas

Šiais laikais keliamas ypač svarbus klausimas dėl finansinių ataskaitų kokybės ir audito reikšmės jai bei jos vartotojams. Išaugusį susidomėjimą ir viešas diskusijas lėmė nuolat besikeičianti verslo aplinka ir didėjantis vartotojų poreikis atskaitingumui ir informacijos atskleidimui. Kokybiškų finansinių ataskaitų svarba pasireiškia poveikiu įmonių konkurencingumui ir visuomenei. Patikimos ir naudingos finansinės atskaitos yra būtinos įmonės vadovybei tiek siekiant aukšto lygio atskaitomybės akcininkams ir jų pasitikėjimo, tiek kitų įmonių veiklos stebėjimui rinkoje. Taip pat informacija apie įmonės veiklą teikiama vartotojų poreikiams tenkinti, tačiau yra tikimybė, kad ji gali daryti žalos, kai pasitelkiama apgaulė.

Auditas taip pat turi didelės reikšmės vartotojų poreikiams tenkinti ir yra laikomas finansinės atskaitomybės dalimi. Jo efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo apskaitos kokybės ir nuo to, ar apskaita tinkamai panaudota audito metu. D. Daujotaitė (2006) apibrėžė finansinės atskaitomybės, audito ir vartotojų tarpusavio sąsajas (žr. 1 pav.). Šiuose santykiuose pastebimas ir tam tikras interesų konfliktas, kurį sąlygoja vadovybės šališkumas pateikiant finansinę atskaitomybę, informacijos vartotojų nutolimas nuo įmonės rengiamos informacijos ir pačių finansinių ataskaitų sudarymo sudėtingumas, kuris reikalauja tam tikrų žinių.

1 pav. Santykiai tarp įmonės, auditoriaus ir išorinių vartotojų (sudaryta autorės, remiantis Daujotaite, 2012)

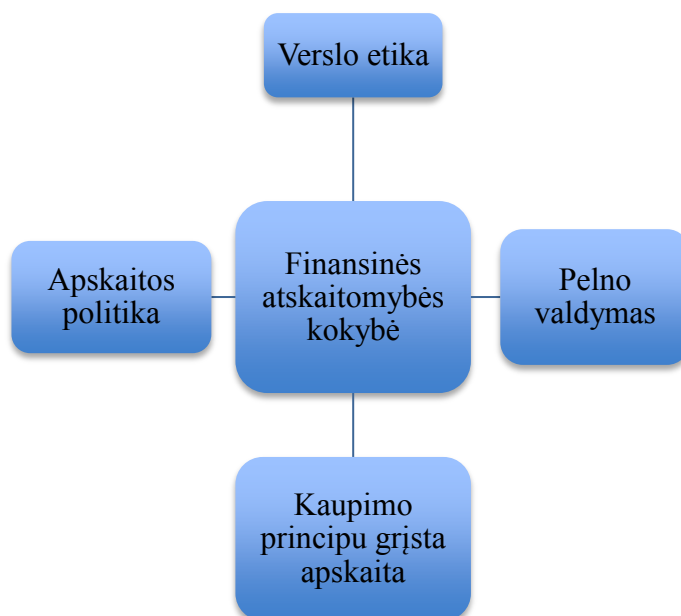
Nagrinėjant šiuos santykius pastebimos kelios problemos. Pirmiausia, yra tikimybė, kad įmonės administracija asmeniniais tikslais naudodama pelno valdymą (ang. *Earnings management*) arba apskaitos manipuliacijas, gali vartotojams pateikti neobjektyvią informaciją, kuri bus klaidinanti ir neatspindės tikrų įmonės veiklos rezultatų. Antra, bendrovė savo veikloje atlieka labai daug ir

įvairaus sudėtingumo operacijų, kurių vartotojai negali patikrinti, todėl šioje vietoje auditorius atlieka šį darbą, surinkdamas pakankamai įrodymų apie įmonės finansinę atskaitomybę. Trečia, vartotojams finansinė informacija reikalinga priimant ekonominius sprendimus, kurių pasekmės jiems gali būti labai reikšmingos. Todėl svarbu, kad ši informacija būtų teisinga, išsami ir patikima, o tam reikalingas auditoriaus patvirtinimas.

Žvelgiant iš auditoriaus perspektyvos, dirbdamas pagal įstatymų nustatytus reikalavimus, savo kompetenciją, atsižvelgdamas į visuomenės lūkesčius bei konkrečias aplinkybes, auditorius daro viską, kad surinktų pakankamai įrodymų apie įmonės finansines ataskaitas ir pateiktų pagrįstą nuomonę, tačiau jis neturi galimybės patikrinti įmonės finansinių ataskaitų tikslingumo absoliučiai. Kita vertus, pagal audito lūkesčių teoriją, vartotojai vertindami auditoriaus nuomonę, tikisi, kad jo pateikta išvada apie įmonės finansines ataskaitas yra absoliučiai teisinga ir galima ja remtis. Manoma, kad finansinis auditas didžiąja savo dalimi turėtų atskleisti esamas negeroves įmonės veikloje ir informuoti suinteresuotuosius asmenis apie neigiamas tendencijas, tačiau išpildyti šiuos visuomenės lūkesčius nėra paprasta (Lakis, 2005). Daujotaitė (2006) pabrėžė išorinio finansinių ataskaitų audito svarbą įmonei, jos vidaus rezervų atskleidimui, veiklos planavimui ir prognozavimui, išteklių paskirstymui, žmonių sąžiningumo ir pasitikėjimo ugdymui, valdymo sprendimų priėmimui ir kt. Kartu auditas padeda įmonei išnaudoti galimybes, rasti naujų ekonomijos šaltinių visuose įmonės valdymo lygmenyse ir padaliniuose, yra svarbus įmonės valdymo sistemos elementas.

Savo ruožtu įmonės administracija taip pat turi savo interesus, tačiau jie yra dvejopi, priklausomai nuo vadovybės tikslų. Paprastai audito išvada gali turėti teigiamos įtakos, nes auditorius atlikęs audito procedūras ir pastebėjęs klaidų, neatitikimų, teikia rekomendacijas, todėl finansinės atskaitomybės kokybė gali pagerėti. Be to, įmonė suinteresuota gauti teigiamą auditoriaus nuomonę, nes nuo to priklauso išorinių vartotojų požiūris į ją. Pavyzdžiui, kredito įstaigos gali neigiamai reaguoti į modifikuotą audito išvadą ir dėl to suteikti paskolas su didesnėmis palūkanomis (Chen, He, Ma, Stice, 2016). Iš kitos pusės, jei įmonės vadovybė nesiekia vesti skaidrios, tikslios ir realybės atitinkančios finansinės apskaitos, tuomet ji stengsis nuslėpti savo manipuliacijas nuo auditoriaus, trukdyti auditoriaus darbui, nesuteikti pakankamai duomenų, o klaidų aptikimas ir išaiškinimas bus vertinamas neigiamai.

Mokslinėje literatūroje plačiai nagrinėjama finansinės atskaitomybės kokybė ir jai įtakos turintys veiksniai. Daugiausiai finansinės atskaitomybės kokybė nagrinėjama iš verslo etikos, pelno valdymo, apskaitos politikos ir kaupimo principu grįstos apskaitos perspektyvos (žr. 2 pav.)

2 pav. Finansinės atskaitomybės kokybės vertinimo elementai (Choi, Pae, 2011)

Pagrindinė finansinių ataskaitų kokybės problematika yra ta, kad nėra vieno ir teisingo jos apibrėžimo, todėl jos vertinimas yra labai plataus spektro ir nėra galimybės absoliučiai jos pamatuoti.

Savo ruožtu auditas, kaip svarbi finansinės atskaitomybės dalis, visais laikais buvo jautrus, tačiau aktualiai nagrinėjamas klausimas visuomenėje. Viešojo intereso įmonių finansinis auditas gali būti laikomas kaip viešoji gėrybė (ang. *Public good*), kur visos suinteresuotosios šalys gali naudoti audituotą finansinę informaciją savo tikslams. Nepaisant jos parengimo kaštų ji yra prieinama viešai. Taip pat išorinis finansinių ataskaitų įvertinimas dažniausiai leidžia sumažinti vadovų manipuliacijas apskaitoje, todėl audituotų finansinių ataskaitų vertė išauga, nors visada išlieka oportunistinio galimybės (Rudžionienė, 2012). Audito darbo rezultatas – audito išvada yra skelbiama kartu su finansinėmis ataskaitomis, todėl galima laikyti ją finansinių ataskaitų dalimi. Savo turiniu ji ne tik naudinga investuotojams ir kredito institucijoms, tačiau ir kitiems esamiems arba potencialiems tokios informacijos vartotojams. Pavyzdžiui, valdžios institucijos siekia, kad įmonės dirbtų stabiliai, nebūtų pažeidžiami įstatymai, kiti teisės aktai. Partneriai nori, kad įmonė būtų patikima ir vykdytų visus įsipareigojimus, darbuotojai nori stabilumo ir garantijų dėl ateities, o visuomenė - kad įmonės veikla būtų skaidri (Lakis, 2005). Todėl ši finansinio audito paslaugos savybė yra motyvas audito reguliavimo institucijoms kuo geriau reglamentuoti šią paslaugą (Dedman, Kausar, Lennox, 2014).

Finansinė atskaitomybė ir auditas yra svarbios visuomenėje sritys, kurios daugelį metų patiria vis naujus iššūkius dėl įvairių apskaitos skandalų. Vienas žymiausių pasaulyje yra 2001 m. energetikos bendrovės Enron paskelbtas bankrotas, kai paaiškėjo, jog ši kompanija manipuliavo apskaita ir neteisėtai per ketverius metus padidino savo pajamas 20 procentų. Tai buvo didelis smūgis audito rinkai. Naudodama pelno valdymą ir slėpdama finansinius nuostolius, Enron vadovybė pasinaudojo

finansinės atskaitomybės sistemos lankstumu ir nuo suinteresuotųjų šalių nuslėpė savo blogą finansinę padėtį ir neefektyvią veiklą (Healy, Palepu, 2003). Šios kompanijos vadovybė apkaltinta piktybiškai sukčiavusi finansine atskaitomybe. Tai yra geriausias pavyzdys, kai vadovybės neetiški veiksmai privedė prie neteisėtų veiksmų. Tačiau ne visais atvejais manipuliavimas finansine apskaita yra neteisėtas. Paprastai finansinę atskaitomybę reglamentuojantys teisės aktai leidžia tam tikro laipsnio finansinės apskaitos lankstumą, kuriuo dažnai nevengia pasinaudoti įmonės vadovybė. Nors įmonė savo finansines ataskaitas rengia pagal visuotinai priimtus apskaitos principus, dažnu atveju yra dideli kompanijų finansinių ataskaitų kokybės skirtumai, net jei ji parengta pagal tuos pačius teisės aktus (Choi, Pae, 2011).

Svarbu paminėti tai, kad visais apskaitos skandalų atvejais, auditas didžiąja dalimi, visuomenės nuomone, prisidėjo prie tokios įvykių baigties. Buvo keliami klausimai, kodėl auditoriai, atliekantys finansinės atskaitomybės auditą ir renkantys įrodymus apie informacijos patikimumą, nepastebėjo apskaitos manipuliacijų. Kai kuriais atvejais įmonės pačios gali pasirinkti atlikti išorės auditą arba jai išorės auditas yra privalomas pagal įstatymus. Kadangi įmonės pačios renkasi savo auditorių, taip susidaro audito rinka. Konkurencija neefektyvius auditorius ar audito įmones pašalina iš rinkos ir sureguliuoja audito kainas. Konkurencija auditorius diferencijuoja pagal audito kokybę ar paslaugų spektrą, taip didinant teikiamų paslaugų, t.y. audito vertę. Kita vertus, jei įmonė gali pasirinkti auditorių ir mokėti nustatytą kainą už auditą, tokiu atveju ji gali ieškoti tokio auditoriaus, kuris pareikštų nuomonę apie finansines ataskaitas įmonės naudai (Weil, Stickney, 2000). Todėl po šių įvykių buvo daug pokyčių, apimančių finansinę atskaitomybę ir auditą. Pavyzdžiui, JAV buvo priimtas Sarbanes-Oxley aktas, arba viešųjų įmonių apskaitos reformos ir investuotojų apsaugos aktas, kuriuo buvo patvirtintas apskaitos standartų laikymosi priežiūros viešosios įstaigos įkūrimas, pripažintas auditoriaus nepriklausomumas ir numatyta įmonių atsakomybė (Vakkur, McAfee, 2010).

Europoje ir Lietuvoje taip pat keitėsi audito reguliavimas. 2008 metais Lietuvoje įsigaliojo naujoji Audito įstatymo redakcija, kuria įgyvendinama Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/43/EB dėl teisės aktų nustatyto metinės finansinės atskaitomybės ir jos audito, kuriame numatoma auditorių ir audito įmonių viešoji priežiūra. Taip siekiama užtikrinti finansinių ataskaitų vartotojų pasitikėjimą audituota finansine atskaitomybe ir auditoriaus profesija (Audito rinkos apžvalga, 2015). 2008 metais direktyvą iš dalies pakeitė naujas dokumentas - Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/30/EB, kuriuo siekiama užtikrinti pasitikėjimą audito veikla ir vienodą reikalavimų dėl profesinės etikos, kokybės užtikrinimo sistemų, nepriklausomumo ir objektyvumo taikymą, patvirtinti tarptautinius audito standartus, bendrus audito ataskaitų dėl metinės finansinės atskaitomybės standartus ir kt. (Europos Parlamentas, 2008).

Po 2008 m. Pasaulinės finansų krizės kilo dar viena didelė nepasitikėjimo audito darbu banga. Faktas, kad daug bankų patyrė didelius nuostolius 2007-2009 metais ir keliamas klausimas, kaip

auditoriai galėjo pareikšti besąlygines auditoriaus nuomones savo išvadose apie klientus tuo laikotarpiu, ir ar teisinė sistema, reglamentuojanti finansinę atskaitomybę ir auditą, yra tinkama ir pakankama (Europos Komisija, 2010). Todėl Europos Komisija išleido Žaliąją Knygą (2010), kurioje pateiktos rekomendacijos audito patikimumui gerinti (Dobre, Brad, 2015). Joje pažymima Didžiojo ketveto audito įmonių viršenybė ir platus veiklos spektras, todėl Komisija skatina mažąsias audito įmones aktyviau veikti rinkoje. Paminima ir tai, kad auditorius, pateikdamas audito išvadą turi įvertinti riziką, susijusią su audito veikla. Todėl audito išvados turėtų būti labiau detalizuotos. Galiausiai dokumente svarstoma, kad turėtų didėti bendradarbiavimas tarp vidaus ir išorės auditorių, tarp išorės auditorių ir įmonės vadovybės. Faktiškai dokumente daugiausiai dėmesio skiriama skaidrumui.

Nespėjus visuomenės nuomonei apie auditą pagerėti, kilo nauji skandalai tiek Lietuvoje tiek užsienyje. Pavyzdžiui, 2011 metų pradžioje Lietuvos Bankui buvo kilę įtarimų dėl banko Snoras veiklos, tačiau viena iš Didžiojo ketveto audito kompanijų atlikusi auditą ir 2011 metų kovo mėnesį pateikusi išvadą, neįspėjo apie banką iškilusias problemas, o po pusmečio Snoras buvo pripažintas nemokiu. Lietuvos Bankas buvo priverstas sustabdyti banko veiklą ir kreiptis į teismą dėl bankroto iškelimo (LR Vyriausybės nutarimas, 2011). Japonijoje taip pat kilo skandalas, kai išaiškėjo, kad Didžiojo ketveto įmonių audituojamos fotoaparatus gamintojos Olympus vadovai net 13 metų slėpė nuostolius, juos apskaitydama kaip turtą (Frendy, 2014). Visame pasaulyje yra nemažai panašių atvejų.

Abejonės auditu, jo reikšmingumu visuomenėje kilo ne tik dėl įvykusių pasaulinių skandalų, susijusių su audito profesija, bet ir dėl nesuderinamų auditoriaus ir audituotų finansinių ataskaitų vartotojų lūkesčių. Audito profesija ir darbo pobūdis dažnam vartotojui, jei jis nėra apskaitos specialistas, nėra aiškus, tačiau jis tikisi, kad auditorius bus tas žmogus, kuris patikrins įmonės veiklą, patvirtins finansinės atskaitomybės rezultatus ir prisiims atsakomybę dėl savo padarytų išvadų (Gay, Schelluch, Baines, 1998). Vartotojai sunkiai suvokia, kad finansinių ataskaitų audito tikslas - teikti nuomonę apie jų patikimumą, kai už jų parengimą yra atsakinga pati įmonė. Paprastai audito išvada pateikia pozityvią ir objektyvią nuomonę apie finansines ataskaitas, ir pagrįstą, bet ne absoliutų, užtikrinimą apie įmonės valdymą, kadangi neįmanoma pasiekti absoliutaus užtikrinimo dėl audito darbo apribojimo, todėl būtina priimti sprendimą dėl audito darbo procedūrų, testų, pobūdžio, apimties ir laiko.

Auditas ir finansinė atskaitomybė yra svarbūs visuomenei, todėl atliekama daug mokslinių tyrimų šioje srityje. Dažnai nagrinėjama audito ir finansinės atskaitomybės elementų tarpusavio sąveika ir poveikis. Kadangi audito ir finansinės atskaitomybės darbo rezultatai – audito išvada ir metinės finansinės ataskaitos, pagrindinis informacijos šaltinis suinteresuotiesiems asmenims, svarbu suvokti ne tik šių informacijos šaltinių reikšmę ir įtaką vartotojams, bet ir tarpusavio sąveiką.

1.2. Audito įtakos finansinės atskaitomybės kokybei problematika

Mokslinėje literatūroje įvairiais aspektais išnagrinėta finansinio audito reikšmės ir finansinių ataskaitų kokybei turinčių veiksnių įtaka įmonei ir suinteresuotiesiems finansinės informacijos vartotojams.

Tyrimai susiję su finansinių ataskaitų kokybe rodo, kad įmonės apskaita, jei ji atlikta, laikantis teisės aktų reikalavimų ir joje atsispindi tikras ir teisingas vaizdas apie įmonės veiklos rezultatus ir perspektyvas, yra reikšminga ir teikia naudą jos vartotojams. Pagrindinės tokios atskaitomybės savybės – aktualumas, aiškumas, patikimumas, operatyvumas, palyginamumas (Best, Braam ir Boelens, 2009). Nėra vieno teisingo metodo, kuris padėtų apibrėžti finansinės atskaitomybės kokybę, tačiau mokslininkai atskleidė nemažai ją veikiančių veiksnių, kurie padeda įvertinti, ar ji kokybiška. Pirmiausia, finansinės atskaitomybės kokybė matuojama analizuojant pelno valdymą įmonėje, darant prielaidą, kad kuo skaidresnė įmonės veikla, tuo geresnė finansinė atskaitomybė (Van Tendeloo ir Vanstraelen, 2005; Ferrero, 2014 ir kt.). Antra, finansinių ataskaitų kokybė matuojama ir pagal rinkos reakcijas į jas (Barth et al., 2001; Choi et al., 1997; Nichols & Wahlen, 2004 ir kt.). Įmonės finansinių ataskaitų kokybei įtakos taip pat turi audito įmonės charakteristikos (Tendeloo ir Vanstraelen, 2008; Gaeremynck, Meulen, Willikens, 2008), teisinis apskaitos reglamentavimas (Daske ir Gebhart, 2006), verslo etika (Choi ir Pae, 2011) ir kiti veiksniai.

Tyrimai, susiję su audito išvados įtaka rodo, kad auditoriaus nuomonė apie įmonės finansines ataskaitas turi reikšmingos įtakos ir teikia naudą informacijos vartotojams. Pirmiausia yra suinteresuota įmonės vadovybė, nes nuo vartotojų reakcijos į finansinę atskaitomybę priklauso įmonės akcijų kaina rinkoje, kreditavimas. Antra, taip pačiai kaip įmonės suinteresuotos kreditavimu ir pozicija rinkoje, taip kredito įstaigos ir rinka suinteresuota žinoti įmonės veiklos rezultatų atskleidimo kokybę ir atsižvelgiant į tai priimti svarbius ekonominius sprendimus (Niemi ir Sungred, 2012; Oreilly, 2008 ir kt.) Be abejonės, kokybė yra įvertinama ir kitų informacijos vartotojų – pirkėjų, konkurentų.

Kadangi akivaizdu, kad šie du reiškiniai yra tarpusavyje susiję, atsiranda poreikis ištirti, kokią įtaką jie turi vienas kitam. Mokslinėje literatūroje apstu informacijos apie tai, kokią įtaką įmonės finansinė atskaitomybė turi auditoriaus išvadai, o auditoriaus išvadoje pateikta informacija – suinteresuotųjų asmenų sprendimams. Tačiau, mažai tyrimų apie atgręžtinį ryšį tarp audito išvados ir finansinės atskaitomybės kokybės. Įdomu išsiaiškinti ar įmonės vadovybė priima sprendimus, atsižvelgiant į audito išvados tipą, kurie atsispindėtų finansinėje apskaitoje, todėl šiame tyrime keliamas probleminis klausimas – ar auditoriaus nuomonė, pareikšta audito išvadoje, turi įtakos įmonės finansinės atskaitomybės kokybei?

2. ĮMONĖS FINANSINIŲ ATSKAITŲ KOKYBĖS IR AUDITORIAUS NUOMONĖS TEORINIAI ASPEKTAI

Teorinėje magistro baigiamojo darbo dalyje pateikti Lietuvos ir užsienio autorių mokslinės literatūros finansinės atskaitomybės kokybės sampratos teoriniai aspektai ir auditoriaus išvados reikšmė ir struktūriniai elementai. Taip pat šioje dalyje nagrinėjami finansinės atskaitomybės kokybės elementai, auditoriaus nuomonės įtaka įmonės finansinių ataskaitų kokybei ir pasiūlomas teorinis šių dviejų aspektų nagrinėjimo modelis.

2.1. Finansinė atskaitomybė ir jos kokybės samprata

Įmonės finansinės atskaitos yra svarbiausias informacijos šaltinis finansinės atskaitomybės vartotojams, kuris atskleidžia įmonės veiklos rezultatus ir finansinę būklę, suteikia galimybę palyginti įmonės veiklos rezultatų pokyčius su ankstesniais laikotarpiais ir su kitų įmonių rezultatais. 1-ajame Verslo apskaitos standarte nurodytas įmonės finansinės atskaitomybės apibrėžimas ir tikslas - įmonės finansinės būklės, veiklos rezultatų, pinigų srautų duomenų aiškinimas ir rengimas nustatyta forma, siekiant patenkinti finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikius gauti tikrą ir teisingą informaciją apie įmonės finansinius duomenis. Kitaip tariant, tai formalus dokumentas, kuris parengtas vadovaujantis teisės aktais ir konkrečiais finansinės atskaitomybės standartais (Verslo apskaitos standartai, Tarptautiniai finansinės atskaitomybės standartai, LR finansinės atskaitomybės įstatymas ir kt.).

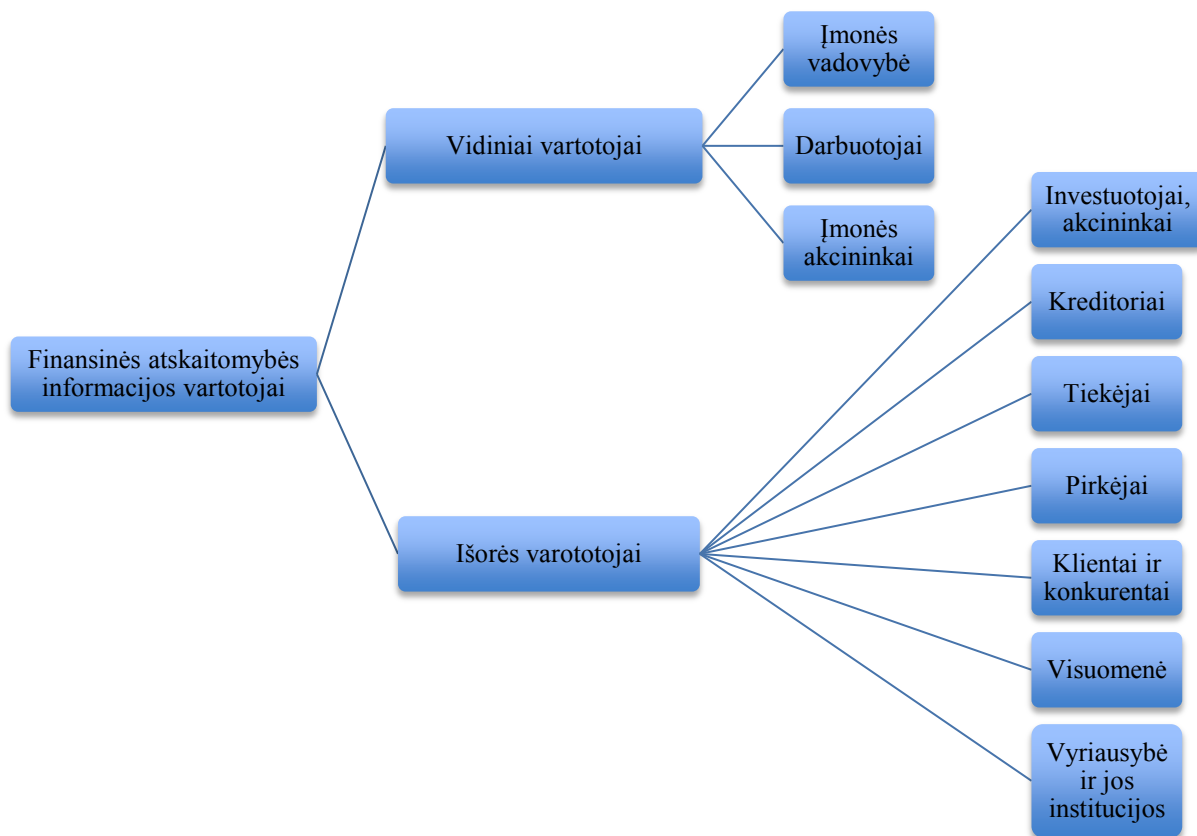
Jei įmonė turi dukterinių įmonių, tuomet ji sudaro konsoliduotąsias metines finansines atskaitas – įmonių grupės atskaitos pateiktos kaip vienos įmonės finansinės atskaitos. Konsoliduotų finansinių ataskaitų sudarymą reglamentuoja Lietuvos Respublikos konsoliduotosios finansinės atskaitomybės įstatymas.

Lietuvos Respublikos finansinės atskaitomybės įstatymas numato finansinių ataskaitų rinkinio sudėtį: balansas, pelno (nuostolių) ataskaita, pinigų srautų ataskaita, nuosavo kapitalo pokyčių ataskaita, aiškinamasis raštas. Balanse pateikiamas įmonės turtas, nuosavas kapitalas, įsipareigojimų dydis ir struktūra. Nuosavo kapitalo pokyčių ataskaitoje pateikiami nuosavo kapitalo pokyčiai per ataskaitinį laikotarpį. Pinigų srautų ataskaita rodo įmonės pinigų srautus, suskirstytus į veiklos rūšis – pagrindinę, investicinę ir finansinę. Aiškinamajame rašte pateikiama papildoma informacija apie finansinių ataskaitų straipsnius, kad būtų galima lengviau suprasti įmonės veiklos specifiką, įvertinti finansinę būklę ir tuo remiantis priimti sprendimus. Tokia įmonės finansinės atskaitomybės forma leidžia pasiekti pagrindinį jos tikslą.

Visi šių formų duomenys padeda informacijos vartotojams tinkamai įvertinti ar įmonė gali laiku atsiskaityti su partneriais, grąžinti skolas, išmokėti dividendus, įvertinti galimus rinkos pasikeitimus, įmonės veiklos rezultatus, spręsti įmonės galimybę konkuruoti. O tai, kaip nurodyta 1-ajame

Tarptautiniame apskaitos standarte, dar viena svarbi sąlyga finansinei atskaitomybei – finansinė informacija turi būti naudinga vartotojams priimant ekonominius sprendimus. Finansinė ataskaita taip pat parodo vadovybei patikėtų išteklių tvarkymo rezultatus.

Pagal O. Gudaitienę (2005), finansinės atskaitomybės vartotojus galima būtų išskirti į vidinius ir išorinius (žr. 3 pav.).

3 pav. Finansinės atskaitomybės informacijos vartotojai (sudaryta autorės pagal Gudaitienę, 2005)

Vidiniai vartotojai tai įmonės vadovai ir darbuotojai. Vadovams svarbu žinoti įmonės finansinę būklę priimant trumpalaikius ir strateginius, įmonei reikšmingus sprendimus bei įvertinti savo veiklos efektyvumą. Darbuotojai domisi įmonės finansine būkle, jos stabilumu ir pelningumu. Taip pat svarbu įmonės galimybės mokėti darbuotojams išeitines išmokas, premijas ir kitas papildomas išmokas (ang. *benefits*). Profesinės sąjungos domisi darbo užmokesčio mokėjimu ir jo didinimo galimybėmis įmonėje. Tokia informacija yra susijusi su darbuotojo galimybės sužinoti kokio darbo užmokesčio jis gali tikėtis įmonėje, ko iš jo tikisi įmonė, kokios yra darbo sąlygos, terminai, socialinės garantijos. Taip pat darbuotojus domina įmonės pozicija rinkoje, progresas ir perspektyvos dėl darbo galimybių ateityje.

Išoriniams vartotojams priskiriami akcininkai, kreditoriai, pirkėjai, konkurentai, valstybės institucijos, visuomenė. Akcininkai suinteresuoti žinoti ar galima tikėtis investicijų grąžos, kokia yra įmonės rizika, dažnai pagal finansines ataskaitas ir įmonės perspektyvas jie priima sprendimus dėl

akcijų pirkimo ar pardavimo. Galima apibrėžti penkis tikslus, dėl kurių akcininkai suinteresuoti gauti finansinę informaciją (Thomas, Ward, 2012):

1. Įvertinti įmonės ir jos vadovybės veiklą, išsiaiškinti ar ji veikia efektyviai ir pasiekia nustatytus tikslus;
2. Įvertinti įmonės ekonominį stabilumą ir pažeidžiamumą, įskaitant jos likvidumą, esamus ir ateities kapitalo poreikius, ir galimybes sumažinti ar padidinti ilgalaikius ar trumpalaikius įsipareigojimus;
3. Įvertinti esamų ar ateities klientų interesų, poreikių patenkinimą;
4. Išsiaiškinti vadovavimo efektyvumą;
5. Įvertinti įmonės ateities perspektyvas, įskaitant jos gebėjimą mokėti dividendus ir numatyti ateities investicijas.

Tuo tarpu kreditoriams svarbu žinoti ar įmonė bus pajėgi laiku grąžinti paskolas su palūkanomis, ar ji galės tęsti veiklą, ypač kai jie susiję ilgalaikiais ryšiais ir yra priklausomi. Tiekėjams svarbu ar įmonė bus pajėgi atsiskaityti už prekes ir įmonės galimybės palaikyti ryšius ilgalaikėje perspektyvoje. Taip pat juos domina įmonės augimo galimybės, nes nuo to priklauso tiekimo apimtys. Pirkėjams, kurie yra lojalūs, svarbus įmonės veiklos tęstinumas, kad jie galėtų būti užtikrinti, jog ir ateityje gaus mėgstamą prekę ar paslaugą. Be abejonės įmonės finansinė būklė turi būti palanki teikti kokybiškus produktus ar paslaugas. Konkurentai domisi panašių įmonių išlaidų struktūra, pajamomis ir kt. sritimis. Valstybės institucijoms svarbi įmonės finansinė būklė dėl galimybės surinkti mokesčius, skaičiuoti nacionalinius rodiklius, reguliuoti valstybės biudžetą, prognozuoti rodiklius ir kt. Visuomenę domina įmonės veiklos tendencijos ir naujausi pokyčiai, kurie gali turėti įtakos aplinkai, politiniam gyvenimui, infrastruktūrai, įdarbinimo galimybėms.

Finansinių ataskaitų informacijos vartotojų poreikiai yra labai įvairūs, todėl visus juos parodyti finansinėse ataskaitose labai sunku (Mackevičius, 2009). Todėl siekiant bent iš dalies patenkinti jų poreikius jos sudaromos laikantis bendrų apskaitos principų, pagal kuriuos pateikiama bendra finansinė informacija, kuria naudodamiesi vartotojai gali priimti sprendimus ir pasiekti konkrečius savo tikslus. Visi vartotojai skirtingai supranta ir analizuoja finansinių ataskaitų informaciją, jos kiekį, kokybę ir struktūrą atitinkamai pagal poreikius ir apskaitos žinias. Kai kurie iš jų griežtai vertina pateiktą informaciją, kai kuriems ji yra nesvarbi arba abejoja jos kokybe. Todėl dažnai kyla konfliktai tarp finansinės informacijos sudarytojų ir vartotojų, nes yra paplitusi nuomonė, kad ypač mažesnėse įmonėse buhalteriai sudaro tokias finansines ataskaitas, kokių reikia įmonei, nes akcininkai suinteresuoti gauti kuo didesnius dividendus (Mackevičius, 2009). Kita vertus, finansinė atskaitomybė yra reglamentuota teisės aktais ir standartais. Tačiau finansinės atskaitomybės kokybės vertinimas etiniu, valstybinio reguliavimo ir ekonominiu požiūriu išlieka. Iš tiesų, kai kurių įmonių vadovybė randa galimybių manipuliuoti finansine informacija ir pateikti ją iškreiptą, ką jau įrodė didžiųjų

įmonių, bankų netikėtas žlugimas, kai paaiškėjo, netgi audituotose finansinėse ataskaitose buvo pateikta klaidinga informacija.

Nėra vieno apibrėžimo, kuris nusakytų kas yra finansinės atskaitomybės kokybė. Kokybė – labai plati sąvoka, kuri turi dešimtis įvairių apibrėžimų, kurie priklauso nuo požiūrio į kokybę. B. Neverdauskas ir J. Rastenis (2001) atkreipė dėmesį į tris kokybės aspektus. Pirmiausia kokybė parodo koku lygiu organizacijos prekės ir paslaugos atitinka jos vidines technines sąlygas. Antra, kaip produkto ar paslaugos konstrukcija atitinka technines sąlygas. Trečia, kokybė parodo koku laipsniu paslauga ar prekė patenkina realias vartotojo reikmes.

Pasak D. Garvino (1988), kuris apibendrina 5 požiūrius į kokybę, pagal vartotojo poreikiais ir lūkesčiais pagrįstą koncepciją kokybė vartotojui – tai reikalavimų produktui ar paslaugai atitikimo lygis. Pagal šį apibrėžimą kokybė sunkiai nustatoma, nes dėl skirtingo vartotojo skonio ir teikiamos reikšmės produktui ar paslaugai, susidaro skirtingas poreikis. Apibendrinant šį požiūrį, kokybė - tai vartotojų poreikių ir lūkesčių tenkinimas. Vertės požiūriu produktą ar paslaugą galima vadinti kokybiška tik tuo atveju, jei ji atitinka jai keliamus reikalavimus ir teikiama minimaliais kaštais.

Kitas kokybės ekspertas Juran (1998 m.) apibūdino kokybę dviem apibrėžimais:

- Kokybė - tai tie produkto ar paslaugos požymiai, kurie atitinka vartotojo poreikius ir teikia vartotojui pasitenkinimą.
- Kokybė – tai laisvė nuo klaidų, kurios priverčia atlikti tą patį darbą keletą kartų ir priveda prie vartotojų nepasitenkinimo, nesėkmės, vartotojų pretenzijų ir kt.

Finansinės atskaitomybės vartotojams yra svarbus informacijos patikimumas, išsamumas ir prieinamumas, kad akcininkai ir kiti suinteresuoti asmenys galėtų suprasti ir pasitikėti gauta informacija. Aukštos kokybės finansinės atskaitomybės duomenys, kaip nurodyta 1-ajame Tarptautiniame apskaitos standarte, yra svarbūs, nes turi teigiamą poveikį investuotojams ir kitiems subjektams, priimant investicijų, kreditų ir kt. panašaus tipo sprendimus, be to prisideda prie bendro rinkos efektyvumo didinimo.

Finansinių ataskaitų informacija yra vertinama pagal jos vertingumą, t.y. ji turi būti naudinga veiklai. Jei informacija niekam nesvarbi, tai ji nėra vertinga. Finansinių ataskaitų kokybinės savybės apsprendžia jų vertingumą vartotojams. Galima išskirti keletą kokybiškos finansinės atskaitomybės bruožų, kurie minimi mokslinėje literatūroje (Beest et. al., 2009):

- aktualumas;
- patikimumas;
- aiškumas;
- palyginamumas;
- operatyvumas (teikimas laiku).

Aktualumas. Pagal Dabartinį lietuvių kalbos žodyną sąvoka aktualus reiškia kuriuo nors metu

svarbus. Mokslinėje literatūroje aktualumas vertinamas veiksniais, susijusiais su prognozuojama verte. Prognozuojama vertė – tai įmonės galimybė ateityje generuoti pinigų srautus. Finansinės atskaitomybės aktualumo svarbą atskleidė Nichols ir Wahlen (2004). Mokslininkai ištyrė, kad finansinės atskaitomybės aktualumas turi didelę ekonominę reikšmę, ypač investuotojams, nes atskleidžia įmonės veiklos rezultatus ir vertę, todėl įmonės pajamų pokytis ir akcijų kainų pokyčiai (arba investicijų grąža) yra susiję. Taigi aktuali finansinė atskaitomybė laikoma ta, kuri gali turėti įtakos investuotojų sprendimams. Best, Braam ir Boelens (2009) prognozuojamą vertę siūlė vertinti trimis elementais: koku mastu finansinėje atskaitomybėje atskleidžiamos ateities prognozės, verslo galimybės ir rizika, kiek plačiai naudojamas tikrosios vertės apskaitos metodas, kaip plačiai atskleidžiama informacija apie įmonės reakciją į rinkos pokyčius. Informacijos aktualumui įtakos gali turėti ir jos pobūdis. Pavyzdžiui, naujo segmento atskaitomybė gali turėti įtakos įmonės plėtros galimybėms vertinti, verslo rizikai ir konkurencingumui nustatyti (Mackevičius, 2009).

Teisingas atvaizdavimas (patikimumas). Tai antra svarbi savybė būtina kokybiškai finansinei atskaitomybei. Teisingai atvaizduota informacija – tai pilna, išsami, neutrali ir be iškreipimų. Mokslinėje literatūroje teisingas atvaizdavimas matuojamas šiais elementais – neutralumas, užbaigtumas, klaidų skaičius, galimybė patikrinti duomenis, besąlyginė auditoriaus išvada, vadovybės pranešimas. Anot Maines ir Wahlen (2006), galima daryti prielaidą, kad finansinė atskaitomybėje informacija pateikta teisingai, jei ji sudaryta remiantis galiojančiais teisės aktais ir apskaitos standartais, ir jų naudojimas yra aiškiai ir pagrįstai atskleistas finansinėse ataskaitose. Be abejonės patikimose finansinėse ataskaitose įmonės ūkinės operacijos apskaitomos ir pateikiamos pagal jų turinį ir ekonominę prasmę (Mackevičius, 2009). Teisingą finansinę atskaitomybę taip pat patvirtina besąlyginė auditoriaus išvada ir, pasak autorių, ši sąlyga yra būtina, kad vartotojai galėtų pasitikėti finansine informacija.

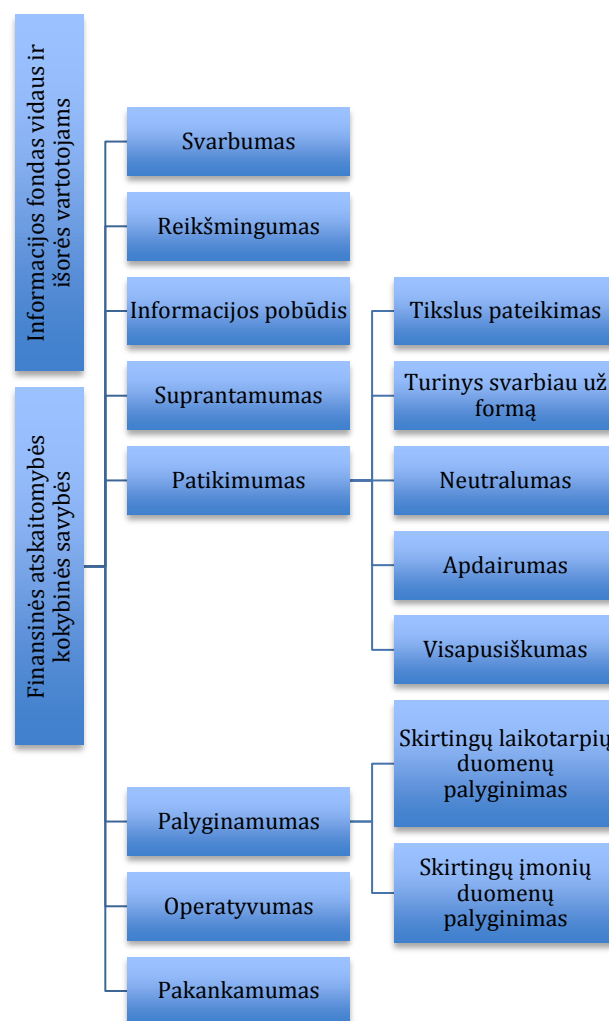
Aiškumas. Finansinės atskaitomybės aiškumas pasireiškia tada, kai informacija joje yra suklasifikuota, atvaizduota aiškiai ir glaustai, suprantama vartotojui. Mokslinėje literatūroje aiškumas matuojamas elementais, kurie pabrėžia informacijos metinėse finansinėse ataskaitose skaidrumą ir aiškumą. Pasak Jonas ir Blanchet (2000), aiškios ataskaitos turi būti organizuotos taip, kad vartotojas nesunkiai galėtų rasti pagal poreikį specifinę informaciją. Autorių papildo Beretta ir Bozzolan (2004), kurių nuomone informacijos atskleidimas aiškinamajame rašte, ypač apie balanso ir pelno (nuostolių) ataskaitos eilutes, suteikia daugiau įžvalgų apie įmonės veiklos rezultatus ir būklę. Taip pat, jei finansinių ataskaitų sudarytojas naudos lengvai suprantamus žodžius ir sakinius, skaitytojas galės lengviau suprasti jam pateiktą informaciją (Courtis, 2005).

Palyginamumas. Finansinė atskaitomybė turi būti palyginama, kad informacijos vartotojai galėtų įvertinti panašumus ir skirtumus su kitų įmonių veiklos rezultatais arba su praėjusių metų veiklos rezultatais. Nuoseklumas taip pat įeina į šią sąvoką – tai tos pačios apskaitos politikos

naudojimas kaip ir praėjusiais laikotarpiais. Jonas ir Blanchet (2000) teigia, kad nauja informacija, taisyklės ir reglamentavimas lemia įmonės finansinės informacijos vertinimo ir apskaitos politikos pasikeitimą. Cole (2007) pabrėžė įmonių rodiklių palyginamumo svarbą ilgalaikėje perspektyvoje. Jei įmonė keičia savo apskaitos politiką, atsiranda galimybė manipuluoti finansine informacija.

Operatyvumas (teikimas laiku). Finansinės atskaitomybės savalaikiškumas reiškia jos prieinamumą sprendimus priimantiems vartotojams prieš tai, kai ji praranda įtaką tiems sprendimams. Informacijos pateikimas pavėluotai gali neigiamai atsiliiepti įmonei konkurencinėje kovoje dėl esamų ir būsimų rinkų ar pelningų sandorių (Mackevičius, 2009). Mokslinėje literatūroje finansinės atskaitomybės operatyvumas matuojamas dienų skaičiumi tarp finansinių metų pabaigos ir audituotų finansinių metų pateikimo dienos. (Owusu-Ansah, Leventis (2006).

Tarptautiniuose finansinės atskaitomybės standartuose minima, kad finansinės ataskaitos turi būti suprantamos, svarbios, patikimos ir palyginamos. O Mackevičius (2009) išskyrė šešias finansinių ataskaitų kokybinės savybes (žr. 4 pav.).

4 pav. Finansinės atskaitomybės kokybinės savybės (Mackevičius, 2009)

Stoner, Freeman, Gilbert (1999) teigia, kad informacija turi atitikti 4 kriterijus:

1. kokybė;
2. pateikimas laiku;
3. kiekis;
4. tinkamumas valdymui.

Finansinių ataskaitų sudarytojai visuomet turėtų stengtis atskleisti tokią informaciją, kuri objektyviai parodo įmonės finansinę būklę ir nedaro įtakos kažkuriam konkrečiam vartotojui ar vartotojų grupei savo šališkumu, pateikimo forma ar sudėtimi. Apskaitoje ūkinės operacijos registruojamos taikant vienokius ar kitokius metodus, pagal kuriuos gaunami skirtingi rezultatai. Todėl ataskaitų sudarytojai turėti atskleisti informaciją kokie ir kodėl tokie metodai buvo taikyti ir kokia jų galima įtaka pateikiamiems rodikliams (Lakis, 2009).

Tyrimai atskleidė daug kokybiškos finansinės atskaitomybės privalumų: ji mažina informacinę riziką ir likvidumą, padeda išvengti apskaitos manipuliacijų ir vadovams priimti teisingus investicinius sprendimus. O vienas iš didžiausių privalumų – sumažina informacijos asimetriją, kuri pagal agento teoriją būdinga visose įmonėse tarp vadovybės ir akcininkų bei kitų suinteresuotųjų šalių. Be to, finansinės atskaitomybės vartotojai gali geresnėmis sąlygomis pasinaudoti gauta informacija (Ferrero, 2014).

Mokslinėje literatūroje apstu įrodymų, kad įmonės gali sumažinti informacijos asimetriją gerindamos savo finansinės atskaitomybės kokybę. Vieni mokslininkai teigia, kad įmonės, sumažinančios moralinę riziką ir priimančios teigiamus sprendimus apskaitos ir jos vartotojų atžvilgiu, turi didesnes skolinimosi galimybes, didesnę investuotojų pasitikėjimą. Kiti gi įrodė, kad atsižvelgiant į paskolos laikotarpį, įmonės su geresne finansine atskaitomybe gali tikėtis mažesnių paskolos palūkanų po skolos pratęsimo, o iš skolintųjų pusės – trumpesnis skolinimo laikotarpis geriau leidžia kontroliuoti ir stebėti įmonės vadovybę (Gomariz, Ballesta, 2014). Kitaip tariant pagerėjus finansinės atskaitomybės kokybei, teikiama tikslesnė ir aiškesnė informacija investuotojams, o tai padidina įmonės galimybes gauti išorinį finansavimą ir padidinti investicijas ir jų efektyvumą (Shroff, 2015).

Apibendrinant, kokybiškos finansinės atskaitos – tai įmonių įsipareigojimas vartotojams teikti platesnę ir išsamesnę informaciją savo finansinėse ataskaitose, kad rinkos dalyviai būtų pilnai informuoti apie jos veiklos rezultatus, ateities prognozes ir priimti atitinkamus sprendimus. Tik tokia finansinė atskaitomybė gali padidinti skaidrumą, o skaidrumas pats savaime tenkina investuotojų ir kitų suinteresuotų asmenų poreikius.

2.2. Finansinės atskaitomybės kokybės vertinimo veiksniai

Finansinės atskaitomybės svarba yra pabrėžiama tiek Tarptautiniuose finansinės atskaitomybės

standartuose, tiek Verslo apskaitos standartuose, tačiau viena iš pagrindinių problemų, atskleidžiamų mokslinėje literatūroje, šios kokybės apibrėžtis ir įvertinimas. Kaip pastebėjo Best et. al. (2009), skirtingos vartotojų grupės turi skirtingus informacijos poreikius, todėl gauta ta pati finansinių ataskaitų kokybė bus vertinama skirtingai. Netgi toje pačioje grupėje esantys vartotojai gautą informaciją gali naudoti skirtingais tikslais, priklausomai nuo konteksto.

Remiantis Botosan (2004), dėl skirtingo informacijos konteksto suvokimo, panaudojimo ir vartotojų specifikos finansinės atskaitomybės matavimas yra probleminis. Atsižvelgiant į šiuos ypatumus, daugelis mokslininkų finansinės atskaitomybės kokybę matuoja netiesiogiai, naudodami tuos veiksnius, kurie, jų manymu, turi įtakos finansinės atskaitomybės kokybei. Pavyzdžiui, matavimui pasitelkiamas pelno valdymo lygis įmonėje, perskaičiavimai ir finansinių ataskaitų taisyrai ar finansinių ataskaitų pateikimas laiko atžvilgiu (žr. 1 lent.).

1 lent. Finansinės atskaitomybės kokybės vertinimo modeliai

	Finansinio prieaugio modeliai (<i>accrual models</i>)	Tikrosios vertės modeliai (<i>Value relevance literature</i>)	Metinių finansinių ataskaitų specifiniai elementai (<i>Specific elements in annual report</i>)	Kokybinė charakteristika (<i>Qualitative characteristics</i>)
Modelis	Nepaskirstyto pelno valdymo vertinimas pagal nepaskirstyto pelno kokybę	Vertinamas akcijų gražos ir nepaskirstyto pelno ryšys, siekiant išsiaiškinti finansinių ataskaitų informacijos aktualumą ir patikimumą	Specifinių metinių finansinių ataskaitų elementų eksperimentas	Finansinių ataskaitų informacijos reikšmės sprendimų priėmimui vertinimas nagrinėjant kokybines charakteristikas
Privalumai	Lengvai surenkama informacija	Lengvai pamatuojama	Dėmesys sutelktas finansinės atskaitomybės kokybei	Dėmesys sutelktas finansinės atskaitomybės kokybei
Trūkumai	Tyrimo objektas - nepaskirstyto pelno kokybė; netiesioginis finansinės atskaitomybės kokybės matavimas	Tyrimo objektas - nepaskirstyto pelno kokybė; netiesioginis finansinės atskaitomybės kokybės matavimas	Analizės pagrindintą sudaro tik pasirinkti elementai; sunkiai pamatuojami	Sunkiai pamatuojama
Autoriai	Jones (1999); Healy, Wahlen, (1999); Dechow et al. (1995)	Barth et al. (2001); Choi et al. (1997); Nichols & Wahlen (2004); Nelson (1996)	Hirst et al. (2004); Beretta & Bozzolan (2004); Cohen et al. (2004)	Schipper & Vincent, (2003); Van der Meulen, et al. (2007); Barth et al. (2006)

Šaltinis: Beest F., Braam G., Boelens S. (2009), 27 psl.

Kaupimo ir tikrosios vertės metodų pagrindinis aspektas – apskaitos kaupimų (ang. *accruals*) kokybės įvertinimas. Kaupimų metodai vertina pelno valdymą pagal teisės aktus ir reglamentavimą.

Šie modeliai remiasi prielaida, kad vadovai negali pakeisti pinigų srautų, nes srautai atspindi tai, kas buvo gauta ir išmokėta, o pelnu galima manipuliuoti taikant įvairius apskaitos metodus ir skirtingai įvertinant (Rudžionienė, 2012). Taip pat modeliuose laikomasi nuomonės, kad įmonės vadovai naudoja neplanuotas išlaidas, tokias kaip vadovų premijos, pelno reguliavimui (Healy ir Wahlen, 1999; Dechow et al., 1995). Pelno valdymas neigiamai veikia finansinės atskaitomybės kokybę, sumažindamas sprendimų priėmimo galimybę. (Tendeloo ir Vanstraelen, 2005). Be to, šiais modeliais finansinės atskaitomybės kokybė matuojama netiesiogiai ir neapima nefinansinės informacijos. Kita vertus, labai daug mokslininkų naudoja būtent šį metodą, kadangi pakankamai lengva surinkti ir pamatuoti duomenis. Tai vienas iš labiausiai moksliniuose tyrimuose naudojamų veiksnių. Svarbu paminėti, kad pajamų kokybė (ang. *Earnings quality*) su pelno valdymu susijusi neigiamai, todėl kuo didesnis pelno valdymo laipsnis, tuo mažesnė finansinės informacijos kokybė (Ferrero, 2014).

Įmonės finansinės atskaitos turėtų atspindėti tikrą ir teisingą įmonės finansinę būklę. Vadovai turi galimybę lanksčiai ir laikantis visų teisės aktų, kurie reglamentuoja apskaitą ir finansinę atskaitomybę, pavaizduoti įmonės veiklos rezultatus metinėse ataskaitose. Tačiau dažnai tas lankstumas pasireiškia apskaitos manipuliacijomis, arba tikslingu finansinių ataskaitų koregavimu, siekiant asmeninės naudos. Pagal pozityviąją apskaitos teoriją – tai toks apskaitos politikos pasirinkimas įmonėje, kuris yra orientuotas į pelno didinimą arba mažinimą (Rudžionienė, 2012). Išskiriami trys pelno valdymo būdai – apskaitos kaupimų valdymas; sprendimas, kada taikyti (anksčiau ar vėliau) privalomą apskaitos politiką; savanoriškas apskaitos politikos pakeitimas. Kaip teigia Bakker (2006), vadovybė yra suinteresuota manipuliuoti apskaita siekiant premijų, palankių skolos sandorių, akcijų siūlymo, investicijų, vadovybės pokyčiams esant ir pan. Tai yra kryptingi vadovų veiksmai, pasirenkant apskaitos politiką dėl asmeninių interesų ir sudarant norimą vaizdą apie įmonę, taip klaidinant informacijos vartotojus. Dauguma tokių manipuliacijų yra didesnio ar mažesnio pelno apskaitoje rezultatas. Vadovybė turi intenciją iškraipyti tikrą ir teisingą vaizdą apie įmonės veiklos rezultatus, kurie priveda prie pokyčių galutinėse apskaitos eilutėse. Tačiau apskaitoje manipuliuoti galima ne tik pelnu. Vadovai gali pasirinkti ilgalaikio turto naudingo tarnavimo laiką, likvidacinę vertę, nusidėvėjimo, atsargų apskaičiavimo metodus, priimtą atidėtų mokesčių ir įsipareigojimų dėl blogų skolų sumą. Taip pat manipuliacijos atsiranda keičiant periodo išlaidas, pelno gavimą iš nepakankamai įvertinto turto, vertinant pardavimų pajamas, blogų skolų nurašymą, garantijas, pensijų išlaidas, ilgalaikių kontraktų užbaigimo procesą. Kartais yra keičiami finansinių ataskaitų straipsniai, jų klasifikavimo praktika. Šis procesas taip pat vadinamas kūrybine apskaita, kuri orientuota į turto vertės koregavimus, įvairių finansinės analizės procese skaičiuojamų rodiklių koregavimus. Dažnai sunku atskirti kur yra kūrybinė apskaita, kur yra pelno valdymas, nes apskaitoje keičiant vieną įrašą, dažnai keičiasi ne tik veiklos rezultatai, bet ir turto bei įsipareigojimų sumos (Rudžionienė, 2012). Kalbant apie manipuliacijas apskaitoje, tai nebūtinai yra susiję su

pakitusia apskaitos praktika ar nelegaliais veiksmais – priešingai, tai yra visiškai teisėta. Vadovai tiesiog naudojami galimybe finansinius rezultatus pavaizduoti tokiu būtu, kuris geriausiai atitinka jų interesus (Matis, Vladu et al., 2010). Vis dėlto, pelno valdymas yra laikomas agresyviaja apskaita – tai tarpinis variantas tarp neutralios ir apgaulingos apskaitos (Rudžionienė, 2012). Nors mokslinėje literatūroje įžvelgiama šio reiškinio privalumų ir trūkumų, todėl negalima vienareikšmiškai jo vertinti kaip teigiama ar neigiama. Rudžionienė apibendrina mokslininkų tyrimus ir pastebėjo, kad trumpuoju laikotarpiu pelno valdymas gali netgi padėti įmonei išvengti rizikos pelnui labai svyruojant, arba pašalinti nereikšmingą informaciją, arba išplėsti išorinių informacijos vartotojų galimybes prognozuoti ateities planus (finansų rinkos teigiamai vertina išlyginto pelno duomenis, o kompanijos su išlyginto pelno duomenimis laikomos mažiau rizikingomis).

Išoriniai finansinių ataskaitų vartotojai neturi galybės įvertinti kiek plačiai vadovybė pasitelkusi pelno valdymą, nes nežino kaip praktiškai yra realizuojama įmonės veikla ir jos rezultatai, kokia ir kiek lanksti apskaitos praktika. Todėl mokslininkams taip pat sunku pamatuoti įmonės pelno valdymą. Tačiau vienas iš būdų – kaupiamųjų sumų nustatymas, todėl apskaitos tyrimuose jos yra naudojamos kaip veiksnys (Frankel, 2002). Galimybės manipuliuoti apskaita atsiranda iš kaupimo apskaitos sistemos, kai atliekami gautinų sumų, atsargų ir nusidėvėjimo vertinimai. Didžiausią galimybę aptikti pelno valdymo ir apskaitos manipuliacijas turi auditoriai, nes jie gali patikrinti finansinių ataskaitų sudarymo pagrindus.

Kasmetinis įmonių finansinių ataskaitų auditas padeda atrasti pelno iškraipymus ir kitą finansinę informaciją. Jei audito metu aptinkamas dirbtinas pelno padidėjimas, įmonės gali sumažinti pelno prognozes, kad sumažintų taip vadinamus netikėtus pelno pokyčius (angl. *Earnings surprise*). Tačiau dažnai tai atsiliepa įmonės ir auditoriaus santykiams ir audito išvados paskelbimo laikui. Ho, Liu, Schaefer (2010), atlikę tyrimą kokią įtaką pelno valdymui turi audito atlikimo ir išvados pateikimo laikas, išsiaiškino, kad įmonės, kurių audito išvada yra pateikiama vėliau, mažiau yra linkusios į pelno valdymą, siekiant jį padidinti, ir suteikia informaciją analitikams, kuri mažina jų pelno prognozes. Tokiu būdu auditas ir jo rezultatai turi teigiamos įtakos įmonės pelno valdymui, kartu ir finansinių ataskaitų galutinėms eilutėms.

Pagal tikrosios vertės metodus finansinės atskaitomybės kokybė vertinama tiriant ryšius tarp finansinių rodiklių ir rinkos reakcijos (Barth et al., 2001; Choi et al., 1997; Nichols & Wahlen, 2004). Akcijų kaina nurodo įmonės rinkos vertę, kai tuo tarpu finansinės atskaitomybės rodikliai atspindi tikrąją įmonės vertę, tačiau šie dydžiai tarpusavyje stipriai koreliuoja. Pasikeitus finansinės atskaitomybės informacijai, į jas reaguoja akcijų rinka. Taigi finansinės informacijos svarba įmonės akcijų kainai neabejotina. Šis modelis taip pat naudojamas prognozuojant pelną ir jo kitimą (Schipper & Vincent, 2003; Francis et al., 2004). Yra žinoma, kad vadovai dažnai manipuliuoja pelnu, siekiant išvengti pranešimo apie mažesnę pelną, nei prognozuoja rinkos analitikai, todėl tos įmonės, kurių

akcijas rekomenduojama parduoti, linkusios parodyti netikėtai didelį pelno padidėjimą (Rudžionienė, 2012).

Nei vienas iš šių finansinės atskaitomybės kokybės vertinimo metodų, anot Beest et. al. (2009), nepateikia išsamaus šio dalyko vertinimo. Autorius teigia, kad tai platesnė koncepcija, apimanti ne tik finansinę informaciją, bet ir jos atskleidimą bei kitą nefinansinę informaciją, kuri gali būti naudinga vartotojų sprendimų priėmimui.

Empiriniai tyrimai rodo, kad įmonės finansinės atskaitomybės kokybę lemia ir daugiau veiksnių (žr. 2 lent.).

2 lent. Kiti veiksniai, turintys įtakos finansinių atskaitų kokybei

	Veiksny	Tyrimas	Tyrimo esmė	Rezultatai
1.	Finansinės atskaitomybės reglamentavimas	International financial reporting standards and experts' perceptions of disclosure quality. Autoriai: Holger Daske ir Gunther Gebhart (2006)	Siekama iširti ar harmonizuota apskaita tarp Europos valstybių (Vokietija, Austrija, Šveicarija), priėmus tarptautinius finansinės atskaitomybės standartus, padidina finansinės atskaitomybės palyginamumą ir skaidrumą.	Atskleista, kad trijose šalyse įmonių finansinės atskaitomybės atskleidimas smarkiai išaugo, pradėjus taikyti Tarptautinius apskaitos standartus.
2.	Auditorius	Earnings management and audit quality in Europe: evidence from the private client segment market. Autoriai: Brenda van Tendeloo ir Ann Vanstraelen (2008)	Siekama atskleisti ar aukštos kokybės audito paslaugas teikiantis Didysis ketvertas apriboja privačių įmonių pelno valdymą.	Rezultatai parodė, kad tos privačios įmonės, kurioms auditą atlieka Didysis ketvertas, mažiau manipuliuoja apskaita ir pelnu, nei tos įmonės, kurioms auditą atlieka kitos audito įmonės.
3.	Verslo etika	Business Ethics and Financial Reporting Quality: Evidence from Korea. Autoriai: Tae Hee Choi ir Jinhan Pae (2011)	Tiriamas įmonių įsipareigojimo verslo etikai ir finansinės atskaitomybės ryšys.	Įmonės, kurių verslo etika vertinama labai gerai, finansinės atskaitomybės kokybė yra geresnė. Be to, tokių įmonių kaupimai geriau atspindi būsimosios veiklos pinigų srautus.
4.	Įvairovės valdymo	Ethics, Diversity	Tiriamas ryšys tarp	Įmonės, kurios organizacinė

	organizacinė struktūra (ang. <i>Diversity management</i>)	Management and Financial Reporting Quality. Autoriai: R. al Labelle R. Makni G. C. Francoeur (2009)	valdymo ir etikos, matuojamos kaip įvairovės valdymas, ir finansinės atskaitomybės kokybės, matuojamos kaip pelno valdymas.	struktūra remiasi įvairovės valdymu, t.y. įmonei svarbi ne tik akcininkų, bet visų kitų suinteresuotų asmenų interesai, yra linkusios sukurti tokią organizacinę kultūrą ir vertybes, kurios turi įtakos geresniam pelno valdymui, ko pasekoje mažėja manipuliavimas apskaita ir gerėja finansinės atskaitomybės kokybė.
5.	Audito firmos charakteristikos – dydis, matomumas, finansinė situacija.	Audit-Firm Portfolio Characteristics and Client Financial Reporting Quality. Autoriai: A. Gaeremynck, S. Van Der Meulen, M. Willikens (2008)	Tiriamos Belgijos finansinių sunkumų turinčios įmonės, siekiant išsiaiškinti audito firmos charakteristikų ir finansinės atskaitomybės ryšį.	Audito firmos portfelio dydis geriau paaiškina kliento finansinės atskaitomybės kokybę, nei naudojamas Didžiojo ketverto indikatorius. Kliento matomumas turi įtakos pelno valdymui, tačiau neturi įtakos informacijos atskleidimo kokybei. Mokymas taip pat teigiamai susijęs su finansinės atskaitomybės kokybe. Apibendrinant, kokybę veikia ne audito firmos dydis, o kitos audito firmos charakteristikos.
6.	Audito komitetas ir vidaus auditas	Audit committee and internal audit and the quality of earnings: empirical evidence from Spanish companies Autoriai: L. S. Garcia, E. R. Barbadillo, M. O. Perez (2010)	Analizuojamas audito komiteto, vidaus audito funkcijos ir pelno valdymo ryšys, siekiant išsiaiškinti finansinių ataskaitų kokybę.	Rezultatai parodė, kad didesnis audito komiteto susirinkimų skaičius, didesnis narių skaičius audito komitete, neigiamai veikia pelno valdymą.
7.	Audito mokesčiai	Investments in Auditing and the Quality of Financial Reporting Autoriai: J. Coulton, G. Livne, S. Taylor (2014)	Tiriamas ryšys tarp finansinių ataskaitų kokybės ir audito mokesčių.	Rasta įrodymų, kad didesni audito mokesčiai lemia geresnę finansinės atskaitomybės kokybę, nes už atitinkamą atlygį atliekamas geresnis finansinių ataskaitų patikrinimas, klientas yra atviras auditoriaus pastaboms ir geresnei atskaitomybei. Kita vertus, jei auditorius

				atlieka auditą už didesnę nei vidutinę mokestį ilgiu laiko tarpium, tai lemia finansinės atskaitomybės pablogėjimą.
8.	Svarbumas būti audituotai	A Study of the Relationships between Audit Importance and Financial Reporting Quality: Evidence from Iran`s Capital Market A autoriai: Ghanei H., Zabeti M., Nosrati A. (2015)	Analizuojamas audito svarbos įmonei ryšys su finansine atskaitomybe.	Išsiaiškinta, kad kliento svarba rinkoje ekonominiu požiūriu turi įtakos finansinės atskaitomybės kokybei. Didesnės įmonės ir įmonės, kurios keitė auditorių, yra labiau linkusios į finansinių ataskaitų koregavimus.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis mokslinės literatūros šaltiniais.

Lentelėje matome, kad įmonės finansinių ataskaitų kokybei įtakos gali turėti daug skirtingų veiksnių, priklausomai nuo pasirinkto vertinimo požiūrio. Taigi finansinė atskaitomybė yra rengiama vadovaujantis teisės aktais ir priimtais standartais, todėl reglamentavimo pokyčiai gali turėti įtakos įmonės atskaitomybės kokybei. Moksliniai tyrimai taip pat rodo, kad finansinių ataskaitų kokybė dažnai priklauso nuo jų auditą atliekančios įmonės charakteristikos. Pavyzdžiui, yra paplitęs įsitikinimas, kad Didžiojo ketverto audito kompanijos turi didesnius išteklius ir patirtį atliekant finansinį auditą, todėl jų teikiamų paslaugų kokybė yra geresnė, o tai sąlygoja didesnio laipsnio finansinių ataskaitų tikrinimą, ir tokiu atveju įmonės yra mažiau suinteresuotos manipuliuoti apskaita. Be to, rasta įrodymų, kuo didesni įmonės mokesčiai už atliekamą auditą, tuo labiau ji atvira ir vadovaujasi auditoriaus rekomendacijomis, ištaiso netikslumus finansinėje atskaitomybėje, dėl ko gerėja ir jos kokybė. Reichelt (2010) atskleidė, kad auditoriai, kurie specializuojasi tam tikroje pramonės šakoje, sumažina kliento pelno valdymą arba apskaitos manipuliacijas, dėl ko gerėja įmonės finansinės atskaitomybės kokybė, dėl kelių priežasčių. Pirmiausia, tokie specialistai paprastai turi daugiau žinių apie pramonės šakos apskaitos ypatumus ir dėl to yra didesnė galimybė identifikuoti netikslumus, naudojant specifines apskaitos tikrinimo procedūras. Antra, šie auditoriai turi pramonės šakos eksperto reputaciją, todėl yra suinteresuoti ją apsaugoti ir gauti didesnę uždarbį, išvengiant įmonės vadovybės spaudimo ir taikydami griežtesnius standartus klientui, kad sumažintų klaidingos rezultatų atskaitos riziką.

Iš kitos pusės, kai kalbama apie nelistinguojamų įmonių auditavimą auditoriaus darbas nėra taip matomas ir analizuojamas, lyginant su viešojo intereso įmonių finansiniu auditu. Kai privačios įmonės savo veiklos rezultatus vaizduoja manipuliuodami apskaita, tuomet finansinių ataskaitų vartotojai praranda galimybę gauti patikimą informaciją, todėl auditorius darbo tikslas yra apsaugoti šių vartotojų

interesus. Dėl reputacijos ir atsižvelgiant į galimą audito nepakankamumą ar egzistuojančią riziką, audito įmonės (ypač didelės) suinteresuotos teikti aukštos kokybės paslaugas. Kita vertus, privačių įmonių finansine atskaitomybe investuotojai ir kiti atskaitomybės vartotojai neturi tokio didelio susidomėjimo, lyginant su viešojo intereso įmonėmis, todėl tikimybė dėl netinkamai atlikto audito išaiškėjimo ir ginčų rizikos sumažėja (Chaney et al., 2004; Bauwhede, Willekens, 2004).

Nustatyta, kad verslo etikos lygis įmonėje taip pat veikia įmonės apskaitą – kuo geriau vertinama verslo etika, tuo geresnė įmonės finansinė atskaitomybė. Be to, atskaitomybė yra plačiai susijusi ir su įmonėje vykstančiais vidaus audito procesais, ypač kai tai liečia audito komiteto veiklą. Galiausiai, tos įmonės, kurios turi didesnę ekonominę reikšmę rinkoje, dažniau atlieka finansinius koregavimus, kas vertinama neigiamai kokybės atžvilgiu.

Apibendrinant galima teigti, kad finansinės atskaitomybės kokybę apsprendžia daug skirtingų elementų. Taip pat ji yra vertinama įvairiai, priklausomai nuo pasirinkto požiūrio, nes nėra vieno vienintelio metodo, kuris nustatytų finansinės atskaitomybės kokybę absoliučiai.

2.3. Finansinio audito išvados struktūriniai elementai

Finansinių ataskaitų auditas – tai finansinių ataskaitų ir su jomis susijusių dokumentų ir apskaitos registrų tikrumo ir teisingumo tikrinimas ir vertinimas bendraisiais apskaitos principais (Mackevičius, 2009). Pasak Cunningham B., Nikolai L., Bazley J. (2000), didžioji dalis biržos maklerių ir analitikų laiko audituotas metines finansines ataskaitas svarbiausiu įmonės dokumentu. Kadangi audituotos finansinės ataskaitos yra tokios svarbios, teisės aktai reglamentuoja privalomą auditą viešojo intereso įmonėms ir audito bei finansinių ataskaitų viešą paskelbimą. Kredito institucijos taip pat reikalauja iš įmonių audituotų finansinių ataskaitų, kai svarstomas kredito suteikimo klausimas.

Nepriklausomas auditorius, kaip nurodo 700-asis Tarptautinis standartas auditui, atlikęs įmonės viso bendrosios paskirties finansinių ataskaitų rinkinio, parengto pagal taikomą finansinių ataskaitų sudarymo tvarką, pagal kurią siekiama teisingai parengti ir pateikti finansines ataskaitas, auditą pateikia išvadą, kurioje apibendrina atliktą darbą ir pareiškia savo nuomonę apie įmonės finansinę atskaitomybę. Auditorius pateikia pagrįstą nuomonę, bet ne absoliučią, kadangi audito metu neįmanoma patikrinti visos informacijos. Tai svarbu pabrėžti, nes remiantis audito lūkesčių koncepcija visuomenė pasitiki auditoriaus profesija ir atliekamam darbu bei jo rezultatais, tačiau skirtingi finansinės atskaitomybės vartotojai skirtingai suvokia auditoriaus atsakomybę (Lee, 1994). Auditorius neatsako už audituojamos įmonės finansinės veiklos rezultatus, nesėkmės, klaidas ir apgaulės, tačiau daugelis visuomenės narių mano kitaip. Jis atsakingas už nuomonės apie finansinę atskaitomybę pareiškimą ir pateiktą išvadą. Pagal audito pagrįstų garantijų koncepciją, audito priedermė – suteikti garantijas, jog audituojamoje finansinėje atskaitomybėje nėra reikšmingų iškraipymų (Mackevičius, Raziūnienė,

2011). Todėl išaugus apskaitos skandalų ir apgaulių atvejams, sumažėjo pasitikėjimas auditoriaus darbu. Mackevičius (2009) teigia, kad informacijos vartotojai, perskaitę audito išvadą, neturėtų daryti prielaidų dėl:

1. Įmonės veiklos tęstinumo, jos plėtros galimybių ateityje;
2. Vadovybės vykdytų reikalų tvarkymo ir priimtų sprendimų veiksmingumo.

Auditoriaus išvada yra vienas svarbiausių audito dokumentų, turinčių didžiausią įrodomąją galią ir yra labiausiai pripažįstamas visų informacijos vartotojų (Mackevičius, 2009). Todėl auditoriams kyla didelė atsakomybė surašyti teisingą išvadą. Auditoriaus išvada, vartotojų atžvilgiu, yra objektyvus nepriklausomas finansinių ataskaitų tyrimas, kuris padidina įmonės finansinės atskaitomybės vertę ir patikimumą, dėl ko išauga vartotojų pasitikėjimas pateikta informacija, sumažinama investuotojų rizika.

Auditoriaus išvados pateikimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos audito įstatymas, Tarptautiniai audito standartai. Lietuvos Respublikos finansinės atskaitomybės įstatymas reglamentuoja subjektų, kuriems privalomai turi būti atliekamas finansinių ataskaitų auditas, t.y. valstybės ir savivaldybės įmonės, viešojo intereso įmonės, akcinės bendrovės, taip pat tos akcinės bendrovės, kurių savininkė valstybė ar savivaldybė. Uždarosios akcinės bendrovės, kooperatinės bendrovės, tikrosios ūkinės bendrijos, komanditinės ūkinės bendrijos, kurių pardavimo grynosios pajamos per ataskaitinius metus yra didesnės nei 3 500 000 eurų, balanse nurodyto turto vertė – 1 800 000 eurų, darbuotojų skaičius – 50. Šios įmonės turi atitikti bent du rodiklius, kad joms būtų atliktas privalomas auditas.

Auditoriaus išvados struktūrą numato 700-asis audito apskaitos standartas. (žr. 1 lent.)

3 lent. Audito išvados elementai

Išvados elementas	Išvados elemento apibūdinimas
Pavadinimas	Pavadinimas turi konstatuoti faktą, kad tai yra nepriklausomo auditoriaus išvada, kuriuo patvirtina, kad auditorius yra nepriklausomas ir atlikdamas auditą laikėsi visų etikos reikalavimų.
Adresatas	Nurodomas adresatas, kuris numatytas sutartyje. Paprastai tai įmonės, kuriai atliekamas auditas, direktorius, akcininkai ar valdyba.
Ižanginė pastraipa	Svarbu šioje pastraipoje nurodyti įmonės, kuriai atliktas auditas, pavadinimą, ir finansinės atskaitomybės datą ir laikotarpį.
Vadovybės atsakomybė	Šioje dalyje nurodomi asmenys, atsakingi už finansinių ataskaitų sudarymą ir teisingą pateikimą.
Auditoriaus	Išvadoje pažymima, kad auditoriaus atsakomybė yra pareikšti nuomonę apie finansines

atsakomybė	ataskaitas, remiantis atliktu auditu, taip atskiriant nuo vadovybės pareigos parengti ir teisingai pateikti finansines ataskaitas. Taip pat nurodoma, kad auditas atliktas vadovaujantis Tarptautiniais audito standartais, ir paaiškinama, kad pagal šiuos standartus auditorius privalo laikytis etikos reikalavimų ir kad auditorius atlieka auditą, siekdamas gauti pakankamą užtikrinimą, kad finansinės ataskaitos parengtos be reikšmingų iškraipymų. Pažymima, kad audito metu surinkti įrodymai, patvirtinantys finansinėje atskaitomybėje pateiktą informaciją, įvertinti apskaitos principai, taikyti rengiant finansinę atskaitomybę, ištirti vadovybės vertinimai, įvertintas finansinės atskaitomybės pateikimas ir pažymima, kad auditas buvo planuotas ir atliktas taip, kad susidarytų svarus pagrindas pareikšti nuomonę.
Nuomonės pastraipa	Auditoriaus nuomonė pareiškama pastraipoje su antrašte “nuomonė”. Šioje pastraipoje nurodoma finansinės atskaitomybės sistema, pagal kurią buvo parengtos finansinės ataskaitos, taip pat nuomonė apie tai, ar finansinė atskaitomybė visais reikšmingais atvejais tikrai ir teisingai parodo įmonės finansinę būklę, jos veiklos rezultatus ir pinigų srautus.
Auditoriaus išvados data	Nurodoma data, bet ne ankstesnė, kai auditorius gavo pakankamus audito įrodymus, kuriais remiantis turi būti pareikšta auditoriaus nuomonė. Ji pažymi ir tai, kad auditorius ištyrė tuos po balansinius įvykius, kurie galėjo turėti įtakos finansinei atskaitomybei ir auditoriaus nuomonei.
Auditoriaus adresas	Nurodoma šalis, kurioje praktikuoja auditorius ir atsakingo už audito atlikimą auditoriaus buveinė.
Auditą atlikusio auditoriaus parašas	Auditorius pasirašo patiektą išvadą. Išvada pasirašoma audito įmonės vardu, auditą atlikusio asmens vardu arba nurodant abu asmenis.

Šaltinis: Paukštienė I. (2012), 135 psl.

Lietuvos Respublikos audito įstatymo 33 straipsnyje nurodomos penkios pagrindinės audito išvados dalys: įžanga, audito aprašomoji dalis, auditoriaus nuomonė, nuoroda į dalykus ir nuomonė apie metiniame pranešime pateiktus finansinius duomenis arba apie veiklos ataskaitoje nurodytų duomenų atitikimą metinių finansinių ataskaitų duomenims.

Kaip nurodo Tarptautiniai audito standartai, auditoriaus nuomonė gali būti:

- Besąlyginė (teigiama);
- Besąlyginė (teigiama) su dalyko pabrėžimo pastraipa;
- Besąlyginė (teigiama) su kitų dalykų pabrėžimo pastraipa;
- Sąlyginė;
- Sąlyginė su dalyko pabrėžimo pastraipa;
- Sąlyginė su kitų dalykų pabrėžimo pastraipa;
- Atsisakymas pareikšti nuomonę;

- Neigiama.

701-asis Tarptautinis audito standartas skiria auditoriaus nuomonę į modifikuotą ir nemonifikuotą. Modifikuota nuomonė pareiškiama tada, kai yra dalykų, kuriuos reikia paminėti, tačiau jie nedaro įtakos auditoriaus nuomonei (besąlyginė nuomonė), tačiau kartu pateikiama dalykų pabrėžimo pastraipa, ir yra dalykų, kurie turi įtakos auditoriaus nuomonei, tuomet pateikiama sąlyginė nuomonė, atsisakymas pareikšti nuomonę arba neigiama nuomonė. Pateikiant modifikuotą nuomonę svarbu pateikti jos priežastis ir jų galimą poveikį finansinėms ataskaitoms.

706-ajame Tarptautiniame audito standarte nurodomos aplinkybės, kai auditoriaus papildomai išvadoje pateikia kito dalyko ar kitų dalykų pastraipą:

- Kai siekiama atkreipti vartotojų dėmesį į finansinėje atskaitomybėje atskleistus dalykus, kurie turi esminės reikšmės finansinių ataskaitų supratimui (dalyko pabrėžimo pastraipa).
- Kai siekiama atkreipti vartotojų dėmesį į finansinėje atskaitomybėje atskleistus dalykus, kurie yra svarbūs vartotojams audito, audito išvados, audito pareigų supratimui (kitų dalykų pabrėžimo pastraipa).

Dalyko pabrėžimo pastraipoje auditorius nurodo kurioje finansinių ataskaitų vietoje galima rasti dalyką apibūdinančią atskleistą informaciją, taip pat pabrėžia, kad nuomonė dėl dalyko, kurį jis pabrėžia, nėra modifikuota. Ši pastraipa nurodoma, jei finansinė atskaitomybė parengta pagal teisės aktus, tačiau ji nėra priimtina, arba finansinė atskaitomybė parengta pagal specialios paskirties tvarką arba kai po audito išvados pateikimo dienos paaiškėja faktų, dėl kurių jis turės pateikti naują ar pakeistą auditoriaus išvadą.

Kitų dalykų pastraipoje gali būti nurodytos išvados dėl kitų teisinių ir priežiūros reikalavimų, finansinių ataskaitų.

Besąlyginė nuomonė, arba pagal užsienio autorius nemonifikuota nuomonė, yra pareiškiama tada, kai auditorius padaro išvadą, kad finansinės ataskaitos tikrai ir teisingai ar visais reikšmingais atžvilgiais teisingai parodo audituojamos įmonės finansinę informaciją pagal taikomą finansinių ataskaitų sudarymo tvarką. Kitaip tariant, jei auditorius surenka pakankamai įrodymų, patvirtinančių apie finansinės atskaitomybės parengimo teisingumą, ir neranda jokių iškreipimų, jis pateikia šią nuomonę. I. Paukštienė (2012) atkreipė dėmesį, kad jei įmonėje auditas atliekamas pirmą kartą, dažniausiai ji negali tikėtis besąlyginės audito išvados, kadangi auditorius, nedalyvavęs audituojamų metų pradžios bei pabaigos inventorizacijose, dažniausiai neturi galimybės kitais būdais įsitikinti inventorizuotų materialių vertybių sumų pagrįstumu. Tačiau pasitaiko išimčių.

Besąlyginė nuomonė su dalyko pabrėžimo pastraipa. 701-asis Tarptautinis audito apskaitos standartas nurodo, kad pagrindinis pagrindinių dalykų pateikimo tikslas yra padidinti auditoriaus išvados informatyvumą užtikrinant atlikto audito skaidrumą. Tai papildoma informacija finansinės atskaitomybės vartotojams, pagal kurią galima suprasti svarbiausius dalykus finansinių ataskaitų

auditui. Pabrėžtina, kad informacija apie dalykus, nepakeičia pareikštos besąlyginės nuomonės. Dalykų pastraipa nurodo, kad yra reikšmingų iškraipymų dėl finansinėse ataskaitose atskleistos informacijos tinkamumo ir pakankamumo, auditorius abejoja dėl įmonės veiklos tęstinumo arba nori pabrėžti kitus reikšmingus dalykus.

Sąlyginė nuomonė pareiškiamą tada, kai auditorius nusprendžia, jog negalima pareikšti besąlyginės nuomonės, pavyzdžiui, kai ribojama auditoriaus darbo apimtis ar audituojamos įmonės vadovybė nesutaria dėl pasirinktos apskaitos politikos priimtimumo, jos metodų taikymo, finansinės atskaitomybės pakankamo atskleidimo.

Atsisakymą pareikšti nuomonę auditorius pateikia tada, kai jo darbo apimties apribojimas yra toks reikšmingas, kad auditorius negalėjo surinkti pakankamų įrodymų, todėl negali pareikšti nuomonės apie finansines ataskaitas.

Neigiama nuomonė pareiškiamą, jei nesutarimai su vadovybe dėl apskaitos politikos taikymo ar finansinių ataskaitų atskleidimo pakankamumo yra reikšmingas poveikis finansinėms ataskaitoms ir plačiai paplitęs, todėl auditorius nusprendžia, jog sąlyginė nuomonė negali atskleisti klaidinančio ir neišsamesnės finansinės atskaitomybės pobūdžio.

Apibendrinant galima teigti, kad auditoriaus išvada yra reikšmingas auditoriaus darbo rezultatas, kuris atspindi auditoriaus nuomonę apie įmonės finansines ataskaitas ir yra neatsiejama finansinės atskaitomybės dalis.

2.4. Auditoriaus nuomonės įtaka įmonei

Auditoriaus išvadoje pateikta informacija veikia trejopai: informacijos vartotojo suvokimą apie pateiktą auditoriaus nuomonę; informacijos vartotojo sprendimo priėmimą, atsižvelgiant į audito išvadą, ir priimto sprendimo rezultato poveikį (Houghton (1983). Mokslinėje literatūroje plačiai paplitę du mokslinių tyrimų tipai, nagrinėjantys audito išvados įtaką: nagrinėjantys išvados poveikį visam komunikacijos procesui nuo audito išvados paskelbimo iki informacijos vartotojų reakcijos į ją, ir audito išvadoje pateiktos informacijos interpretavimą (Holt, Moizer, 1990).

Cullina, Wang, Yang, Zhang (2012), remiantis prielaida, kad įmonės rinkai pateikia geras naujienas anksčiau nei blogas, kai kalbama apie finansinę atskaitomybę, išsiaiškino auditoriaus nuomonės pasikeitimo įtaką finansinės atskaitomybės paskelbimui. Rasta įrodymų, kad tos įmonės, kurių finansinių ataskaitų audito išvados “pagerėjo” lyginant su praėjusiais metais, finansines ataskaitas pateikia anksčiau, nei tos kurių audito išvados pablogėjo, t.y. blogesnė audito išvada laikoma “blogomis naujienomis” ir ji turi didesnę įtaką finansinių ataskaitų paskelbimo laikui, nei “geros naujienos” arba geresnė audito išvada. Rezultatai rodo, kad jei įmonės praėjusio laikotarpio išvada buvo besąlyginė su dalyko pabrėžimo pastraipa, o nagrinėjamo laikotarpio – besąlyginė, tuomet finansinė atskaitomybė paskelbiama 6,8 diena anksčiau, lyginant su praėjusiais metais. Kita vertus,

įmonės, patiriančios priešingą efektą, paskelbia finansinę atskaitomybę 21,7 diena vėliau, nei praėjusiais metais. Panašūs rezultatai gauti ir su kito tipo audito išvadomis. Paminėtina ir tai, kad pelno padidėjimo ryšys su modifikuota audito išvada nėra laikomas “geromis naujienomis”.

Lin, Jiang ir Xu (2011) tyrė kokias ekonomines pasekmes turi modifikuotos finansinių ataskaitų audito išvados pateikimas. Teigiama, kad įmonės vadovybei savo veikloje pasitelkus pelno valdymą, išauga tikimybė, kad bus netikslumų interpretuojant finansinę atskaitomybę, todėl bus pareikšta modifikuota audito išvada. Mokslininkai atliko Kinijos viešojo intereso įmonių tyrimą ir išsiaiškino, kad plačiai naudojamas pelno valdymas sumažina įmonės finansinės atskaitomybės kokybę ir biudžeto suvaržymai sumažina auditorių nuomonės informatyvumą ir poveikį. Įmonės finansiniai apribojimai sumažėja po to, kai auditorius pateikia modifikuotą audito išvadą, todėl modifikuota išvada turi ribotas ekonomines pasekmes. Šis fenomenas pasireiškia valstybės valdomose įmonėse ir kompanijose, kurių finansinės atskaitomybės modifikuota audito išvada buvo gauta pirmą kartą. Be to, mokslininkai priėjo išvados, kad modifikuota audito išvada neturi įtakos skolinimuisi, todėl įmonės įvertinusios naudą ir kaštus, nevengia gauti modifikuotos audito išvados.

Mokslinėje literatūroje vyrauja du požiūriai apie modifikuotos audito išvados įtaką finansiniams apribojimams. Pagal informacijos asimetrijos požiūrį, auditorius pateikia nuomonę apie finansinių ataskaitų informatyvumą, o modifikuota išvada signalizuoja apie tos informacijos kokybės sumažėjimą ir informacijos asimetrijos tarp įmonės vidinių ir išorinių subjektų padidėjimą, kas priveda prie įmonės finansinių suvaržymų, jos nebegali gauti kredito įstaigų finansavimo. Kita vertus, įmonės gali gauti išorinį finansavimą iš kitų šaltinių, nei bankai, pavyzdžiui - valstybės. Turinčios finansinių sunkumų įmonės dažnu atveju manipuliuoja pelnu, dėl ko atlikus auditą gauna modifikuotą audito išvadą. Nors, jei valstybė ar kiti šaltiniai paremia įmonę finansiškai, finansiniai apribojimai sumažėja, tai galima teigti, kad modifikuota audito išvada neturi didelės reikšmės finansavimui.

Modifikuotą audito išvadą auditorius pateikia tada, kai jų nuomone finansinės ataskaitos neatspindi teisingos finansinės pozicijos apie grynųjų pinigų srautus ir veiklos rezultatus. Visais atvejais, kai auditorius svarsto modifikuotą išvadą, turi aiškiai išdėstyti ir aprašyti visas aplinkybes ir, jei įmanoma, pateikti jų galimo poveikio įmonės finansinėms ataskaitoms aprašymą (Mackevičius, 2009). Didelės dalies įmonių modifikuotos išvados signalizuoja apie nepakankamą šių įmonių finansinių ataskaitų informacijos atskleidimą. Tačiau ši informacija nesuteikia galimybės informacijos vartotojams priimti tikslių investavimo sprendimų. Be to, ji trukdo išteklių paskirstymui rinkoje ir neapsaugo investuotojų (Lin, Jiang ir Xu, 2011).

Vieną pirmųjų audito išvados ir jos įtakos kredito sprendimo procesui tyrimų atliko Houghton (1983), kuris priėjo išvados, kad modifikuota audito išvada neturi reikšmingo poveikio kredito įstaigų sprendimui suteikti paskolą.

Tyrimus apie įmonių finansavimo ir modifikuotos audito išvados sąsajas papildė Niemi ir Sungred (2012), kurie laikėsi prielaidos, kad modifikuota audito išvada laikoma “blogomis naujienomis”, kuriomis vadovaujasi kredito institucijos, svarstydamos dėl kredito suteikimo. Ypač tai svarbu smulkioms ir vidutinėms įmonėms, nes jos labiau priklauso nuo bankinių kreditų, kadangi jos neturi galimybės naudotis viešomis kapitalo rinkomis. Be to, šios įmonės susiduria su finansavimo apribojimais ir dėl informacijos trūkumo apie jas, lyginant su didžiosiomis įmonėmis. Modifikuota išvada, pasak autorių, pateikiama dėl trijų pagrindinių priežasčių – yra įrodymų dėl įmonės veiklos tęstinumo problemų, finansinės ataskaitos neatitinka Tarptautinių apskaitos standartų arba taisyklių dėl paskolų kredito įstaigoms nesilaikymas. Rezultatai rodo, kad nė viena iš šių modifikuotų išvadų nėra susijusi su kredito vartojimu, nes kredito įstaigos nėra linkusios vadovautis tik finansine informacija apie įmones, tačiau kredito sprendimo priėmimui naudoja ir sukauptą informaciją apie klientą ir jo kredito istoriją.

Holt, Moizer (1990) išnagrino daugelio anksčiau atliktų tyrimų apie audito išvados reikšmę rezultatus ir juos apibendrina (žr. 4 lent.).

4 lent. Audito išvados reikšmės tyrimų rezultatai

	Autorius	Rezultatai
1.	Estes ir Reimer (1997 ir 1979)	Sąlyginė audito išvada neturi įtakos kredito įstaigų kredito sprendimo priėmimui.
2.	Estes (1982)	Išskyrus nepalankią audito išvadą, kiti audito išvadų tipai turi ribotos įtakos investuotojų sprendimams.
3.	Libby (1979)	Audito išvada neturi įtakos kredito sprendimo priėmimui.
4.	Firth (1979)	Didžiausia paskola, kurią kredito įstaiga gali suteikti, priklauso nuo auditoriaus nuomonės apie įmonės veiklos tęstinumą.
5.	Ball (1972)	Nerasta įrodymų, kad auditoriaus nuomonė turi nepageidaujamos įtakos akcijų kainoms rinkoje.
6.	Firth (1978)	Sąlyginė audito išvada turi reikšmingos įtakos akcijų kainoms rinkoje.
7.	Davis (1982)	Auditoriaus išvados pastraipoje apie dalyką, dalykus neturi reikšmingos informacijos ir įtakos.
9.	Chow ir Rice (1982)	Sąlyginė audito išvada susijusi su mažėjančiomis akcijų kainomis rinkoje.
10.	Dodd et al. (1982)	Audito išvada su dalyko pastraipa neturi reikšmingos įtakos akcijų kainai.
11.	Banks ir Kinney (1982)	Viešojo intereso įmonių akcijų kainai įtakos turi modifikuotos audito išvados.
12.	Houghton (1987)	Akcininkai ir buhalteriai skirtingai suvokia sąvoką “tikras ir teisingas vaizdas”.
13.	Robertson (1988)	Finansų analitikai nepastebi audito išvadoje didelio skirtumo tarp frazės “išskyrus”, “modifikuota, išskyrus” ir besąlyginė nuomonė.

Šaltinis: autorės sudaryta pagal G. Holt, P. Moizer (1990)

Apibendrinant lentelę, galima pastebėti, kad vieni tyrimų rezultatai buvo paneigti šių laikų tyrėjų, kiti – patvirtinti. Kadangi lentelėje nurodyti tyrimai atlikti kitu laikotarpiu, įvykus pokyčiams

šalių ekonomikoje, rinkoje ir finansinės apskaitos ir audito reglamentavime, nenuostabu, kad rezultatai taip pat keitėsi. Mokslininkai savo tyrime taip pat padarė papildomas išvadas dėl auditoriaus nuomonės reikšmės skirtingiems jos vartotojams: 1) finansinės atskaitomybės vartotojai labiau skeptiškai vertinant besąlyginę audito išvadą, nei buhalteriai; 2) audito išvada su dalyko pabrėžimo pastraipa atrodo labiau patikima vartotojams, nei buhalteriams, nes jie įsitikinę, kad įmonės vadovybė laikėsi apskaitos standartų ir teisės aktų, sudarydami atskaitomybę; 3) neigiamą audito išvadą labiau skeptiškai vertina buhalteriai nei informacijos vartotojai.

Chen et. al. (2016) paneigė daugelio tyrėjų nuomonę, kad audito išvada neturi įtakos įmonės skolinimuisi. Skolintojai turėtų reaguoti į modifikuotą audito išvadą paskolos kainos nustatymo ir stebėjimo tikslais. Pirmiausia, skolintojams ši informacija suteikia įžvalgų apie kliento finansinės atskaitomybės kokybę ir jos nenuoseklumą, kuri svarbi sudarant sutartis dėl kredito. Ir tokios išvados įtaka kredito sutarčių sudarymui daugiausiai priklauso nuo išreikšto auditoriaus susirūpinimo finansinių ataskaitų kokybe laipsnio. Dažnai tokia nuomonė pareiškama dėl įmonėje vykusių apskaitos pokyčių ar perskaičiavimų, kurie nurodyti finansinių ataskaitų pastabose, tačiau nėra labai informatyvūs investuotojams. Dėl šios priežasties pateikta informacija gali sukelti skolintojų nerimą dėl informacijos finansinėje apskaitoje ir kredito sutartyje nesuderinamumo, nes tyrimai rodo, kad yra ryšys tarp audito išvadoje pateiktos informacijos apie apskaitos pasikeitimus ir finansinės atskaitomybės iškraipymų. Pelno perskaičiavimas ypač dažnai lemia didesnes skolinimosi išlaidas. Antra, modifikuota audito išvada signalizuoja apie įmonės kredito riziką. Skolintojus tai ypač neramina, jei tai susiję su įmonės veiklos tęstinumu, nes padidėja nuostolių ir įsipareigojimų nevykdymo rizika. Rasta įrodymų, kad paskolos, suteiktos po modifikuotos audito išvados, yra mažesnės ir dažnai su turto įkeitimu, nei tos, kurios gautos po besąlyginės audito išvados. Autorių nuomone, jei modifikuotoje išvadoje pateikiama informacija apie įvykius, turinčius įtakos atskaitomybės kokybei ar kredito rizikai, kreditus suteikiantys subjektai turėtų padidinti paskolos palūkanų normą dėl išaugusios rizikos ir papildomų stebėjimo išlaidų.

Mokslinėje literatūroje dažnai nagrinėjama audito informacijos apie įmonės veiklos tęstinumą įtaka įmonėms. Veiklos tęstinumas - pagrindinis finansinių ataskaitų sudarymo principas, kuris savo esmė yra svarbus auditoriui ir vadovams. Vadovams tai svarbu, nes teisės aktai reglamentuoja, kad finansinės atskaitos sudaromos, jei įmonė tęs veiklą bent vienus metus. Auditoriui tai svarbu, nes jis atlieka finansinių ataskaitų auditą, kurios parengtos remiantis šiuo principu. Pagal Tarptautinius audito standartus, auditorius įvertina ar yra įvykiai ir sąlygos, galinčios kelti reikšmingų abejonių dėl audituojamos įmonės veiklos tęstinumo, tinkamai atskleisti finansinėse ataskaitose, taip pat pagal nuostatas, taikomas reikšmingam neapibrėžtumui dėl audituotos įmonės veiklos tęstinumo ir jo atskleidimui auditoriaus išvadoje. Praktikoje yra paplitę, kad dažniausiai audito išvadoje pateikiama nuomonė apie įmonės veiklos tęstinumą, kai jai gresia bankrotas. Tuo atveju, kai įmonė bankrutuoja,

nors jos audito išvadoje nebuvo pateikta nuorodų į tai, laikoma kaip auditoriaus klaida. Kita vertus, vartotojai neįvertina, kad auditoriaus įmonės veiklos tęstinumo vertinimas yra dviejų etapų procesas – pirmiausia auditorius turi identifikuoti įmonės veiklos tęstinumo galimybes, o po to nuspręsti ar paskelbti įmonės galimybes tęsti veiklą audito išvadoje. Sprendimas dėl veiklos tęstinumo paskelbimo dažnai priklauso nuo auditoriaus priklausomumo nuo kliento. Nepaskelbdama šių problemų audito įmonė rizikuoja reputacija, o kitu atveju – klientu (Krishnan and Krishnan, 1996). Retais atvejais pateikus nuomonę dėl veiklos tęstinumo įmonė toliau tęsia veiklą. Bet jei taip yra, dar nereiškia, kad jos finansinė padėtis yra gera. Empiriniai tyrimai rodo, kad 1/3 tokių įmonių buvo likviduotos ar susijungė su kita įmone. Vadinasi 2/3 įmonių vis dėlto bankrutuoja (Bava, Trana, 2013).

Žvelgiant iš įmonės perspektyvos, auditoriaus nuomonė apie veiklos tęstinumą audito išvadoje priveda prie dar didesnių finansinių sunkumų, jei dėl jos netenka klientų ar turi ribotas galimybes gauti kreditą, mažėja tiekėjų, nes pablogėja atsiskaitymas su jais. Dėl šių priežasčių sumažėja įmonės akcijų kaina rinkoje. Galiausiai padidėja įmonės bankroto tikimybė. Gaeremynck ir Willikens (2003) tyrinėję rinkos vartotojų reakcijas į audito išvadoje pateiktas užuominas vartotojams apie privačios (nelistinguojamos) įmonės ateities perspektyvas, patvirtino, kad sąlyginė audito išvada pagreitina įmonės bankrotą, tačiau neturi įtakos įmonės veiklos nutraukimui savo noru.

Tsipouridou ir Spathis (2014) paneigė auditoriaus nuomonės įtaką pelno valdymui įmonėje. Mokslininkai nagrinėjo auditoriaus nuomonės apie įmonės veiklos tęstinumą ir pelno valdymo sąsajas. Rezultatai parodė, kad audito išvada, kurioje pateikiamas dalykas apie įmonės veiklos tęstinumą, neturi jokios įtakos pelno valdymui įmonėje. Nuomonę apie įmonės veiklos tęstinumą labiau apsprendžia įmonės finansiniai rodikliai, tokie kaip pelningumas, įmonės dydis, auditoriaus praėjusių metų nuomonė. O modifikuotai auditoriaus išvadai dėl kitų dalykų įtakos turi praėjusių metų auditoriaus išvada. Paminėtina ir tai, kad auditorius nesprenžia apie įmonės finansines charakteristikas pareikšdamas nuomonę ir praėjusių metų auditoriaus nuomonė yra vienintelis sprendimo pareikšti vienokią ar kitokią nuomonę priėmimui įtakos turintis veiksnys.

Svarbu paminėti, kad į auditoriaus išvadoje pateiktą informaciją reaguoja ir akcijų rinka. O'reilly (2008) laikėsi prielaidos, kad auditoriaus nuomonės apie įmonės veiklos tęstinumą turėtų būti naudinga investuotojams, kadangi ji signalizuoja apie įmonės gyvybingumą ir įsitikino, kad ji veikia įmonės akcijų kainą rinkoje. Rezultatai parodė, kad žymus akcijų kainų sumažėjimas pastebėtas tada, kai įmonė gavo išvadą, kurioje auditorius pateikė nuomonę apie įmonės veiklos tęstinumą. Taip pat pastebėta, kad tokia audito išvada akcijų kainoms turi didesnės įtakos, kai rinkos lūkesčiai apie įmonės veiklą buvo daug geresni. Taigi nuomonė apie įmonės veiklos tęstinumą yra vertinga vertinant akcijų kainą.

Kiti mokslininkai, nagrinėję auditoriaus nuomonės ir įmonės finansinių duomenų tarpusavio ryšį, rado mišrius rezultatus. Pavyzdžiui, Bartov, Gul ir Tsui (2001) aptiko teigiamą ryšį tarp įvairių

modelių, aptinkančių valdomus kaupimus, ir tikimybę įmonei gauti modifikuotą audito išvadą. Sengupta ir Shen (2007) taip pat atliko panašų tyrimą ir nurodė, kad tikimybė įmonei gauti auditoriaus nuomonę apie veiklos tęstinumą didesnė, kai kaupimų kokybė yra žema. Priešingai šiems tyrėjams Bradshaw, Richardson ir Sloan (2001) nerado jokių įrodymų, kad modifikuotos audito nuomonės pateikimo dažnis yra didesnis tose įmonėse, kuriose aptinkami didesni kaupimai, ir pridūrė, kad auditoriai neįspėja investuotojų apie padidėjusias tikimybes ateityje sumažėti pelnui, nes paprasčiausiai tai neįeina į jų darbo apimtį ir jie neprivalo to pateikti audito išvadoje. Butler, Leone ir Willenborg (2004) ištyrė didelį kiekį JAV įmonių, kurios gavo modifikuotą auditoriaus nuomonę, priėjo išvados, kad sąlyginės auditoriaus nuomonės neigiamai susiję su kaupiamosiomis sumomis. Ši neigiamą ryšį mokslininkai sieja su įmonėmis, kurios turi didelius kaupimus ir tikimybę, kad joms bus pareikšta modifikuota audito išvada kartu su nuomone apie įmonės veiklos tęstinumą, nes šios įmonės yra labiau veikiamos jų esama finansine situacija ir dėl to nėra linkusios į pelno valdymą. Herbohn ir Rangunathan (2008) patvirtino šiuos tyrimus radę neigiamą ryšį tarp tikimybės gauti sąlyginę auditoriaus nuomonę ir valdomų kaupimų. Arnedo, Lizarraga ir Sanchez (2008) rado teigiamą ryšį tarp modifikuotos audito išvados dėl kitų, nei veiklos tęstinumo, priežasčių ir pelno valdymo ir kartu teigia, kad neigiamas ryšys nuomonės veiklos tęstinumo atveju atsiranda labiau dėl auditoriaus konservatizmo, o ne dėl jos likvidumo problemų.

Apibendrinant galima teigti, kad auditoriaus nuomonė apie įmonės finansines ataskaitas turi įtakos tiek išoriniams informacijos vartotojams, tiek pačiai įmonei. Į auditoriaus nuomonę atsižvelgia kredito įstaigos, suteikdamos paskolas, investuotojai, reaguoja rinka. Kadangi įmonė yra susijusi su šiais suinteresuotaisiais asmenimis, auditoriaus nuomonė kartu veikia ir ją pačią bei jos finansinę atskaitomybę. Todėl tiek įmonė tiek kitos šalys yra suinteresuotos geru įmonės finansinių ataskaitų kokybės vertinimu, kuris atsispindi auditoriaus išvadoje.

2.5. Auditoriaus nuomonės įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei hipotezių formulavimas

Apibendrinant teorinius finansinės atskaitomybės kokybės veiksnių ir audito reikšmės aspektus, galima teigti, kad mokslinėje literatūroje akcentuojama abipusė šių dviejų elementų tarpusavio sąveika, ir bendras poveikis suinteresuotiesiems asmenims.

Atsižvelgus į atliktus mokslinius tyrimus ir siekiant atsakyti į tyrimo probleminį klausimą ar auditoriaus nuomonės, pateiktos audito išvadoje, pasikeitimas veikia įmonės finansinių ataskaitų kokybę, iškeliamos hipotezės. Whritted (1980) teigė, kad auditoriaus nuomonė nėra vienalytė, ir vienokia nuomonė gali būti priimama rimčiau ir turėti didesnės įtakos, tuo tarpu kita gali turėti nežymios įtakos. Li ir Wu (2004) pažymėjo, kad auditoriaus nuomonės pasikeitimo stiprumas kinta

priklausomai nuo pasikeitimo tipo. Šie mokslininkai siūlė, kad atsisakymas pareikšti nuomonę yra blogiausias tipas, ir nuomonės pasikeitimo stiprumas laipsniškai mažėja pateikiant besąlyginę ir sąlyginę su dalyko pabrėžimo pastraipa nuomonę. Remiantis sprendimų teorija daroma prielaida, kad įmonės vadovybė gavusi „blogesnę“ audito išvadą, lyginant su praėjusiu laikotarpiu, imsis tam tikrų priemonių pagerinti savo finansinės atskaitomybės kokybę, nes ji yra suinteresuota tai padaryti dėl anksčiau aptartų priežasčių. „Blogesnė“ laikoma ta, kurioje pateikiamos daugiau auditoriaus pastebėjimų apie finansines ataskaitas (kai besąlyginė nuomonė – 1, neigiama išvada – 5). Kadangi auditoriaus nuomonių tipų yra kelios, tai daroma prielaida, kad auditoriaus „blogesnė“ ir „geresnė“ nuomonės turės skirtingos įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei. Keliama hipotezė:

H1 Auditoriaus nuomonės pokyčio kryptis turi įtakos finansinių ataskaitų kokybei.

Gali būti atvejų, kai auditoriaus nuomonė gali pasikeisti kardinaliai, lyginant su praėjusiais metais, vadinasi ne tik nuomonės pokyčio kryptis – t.y. „geresnė“ ar „blogesnė“, tačiau ir pokyčio dydis gali turėti įtakos., t.y. kuo didesnis auditoriaus nuomonės pokyčio dydis, tuo įmonės vadovybė labiau suinteresuota gerinti finansinių ataskaitų kokybę. Todėl daroma prielaida, kad nuomonės pasikeitimo mastas taip pat turės įtakos finansinių ataskaitų kokybės pagerėjimui. Keliama hipotezė:

H2 Auditoriaus nuomonės pokyčio mastas turi įtakos finansinių ataskaitų kokybei.

Cullican et. al. (2012) ištyrė audito išvados tipo pasikeitimą ir jos įtaką finansinei atskaitomybei laiko atžvilgiu tyrime naudojo audito nuomonės pasikeitimo matavimo metodiką, į kurią bus atsižvelgta tyrime.

Finansinės atskaitomybės kokybė yra vertinama pagal pelno valdymo modelius, kurių esmė – iširti įmonės kaupimus – skirtumą tarp pelno ir pinigų srautų. Šis skirtumas yra pelno valdymo pagrindas. Kaupimus sudaro pavedimai, įvykiai ir susitarimai, kuriuose pinigų srautai atsiranda po patirtų išlaidų ar gautų pajamų, užfiksuotų apskaitoje (Wahlen, Jones, Pagach, 2013). Sukauptų išlaidų pavyzdys galėtų būti mokėtinas darbo užmokestis ar mokėtinas pajamų mokestis, komunaliniai mokesčiai, palūkanos. Sukauptos sumos galėtų būti gautinų sumų balanse pavyzdys, kai pirkėjai yra isigiję prekes ar paslaugas kreditu. Kitais tariant, tai sukauptos pajamos ir išlaidos kai jos yra priskaičiuotos, tačiau neapmokėtos. Akivaizdu, kad pagal agento teoriją, įmonės vadovybė gali mėginti daryti įtaką įmonės pelnui, tam kad maksimizuotų jo naudą, minimizuotų paskelbtų rezultatų poveikį vartotojams, išvengtų rezultatų, kurie trukdytų dividendų išmokėjimams. Taip pat pelno valdymu siekiama pasiekti finansų analitikų prognozes. Mokslinėje literatūroje gausu pavyzdžių, kodėl vadovybė yra linkusi naudoti pelno valdymą. Pavyzdžiui, pastebima, kad vykstant įmonių susijungimams, prieš tai padidėja vienos iš įmonių pajamos, siekiant taip padidinti įmonės akcijų kainą prieš susijungimą, taip kartu sumažinant akcijų dalį, reikalingą susiliejimui. Kitas atvejis, kai pajamos yra dirbtinai mažinamos prieš tai, kai vadovybė vykdo kontrolinio akcijų paketo išpirkimą. Taip pat rasta įrodymų, kad kartais įmonės mažina pajamas, kai siekia išvengti didesnių mokesčių, tarifų ar

kvotų. Įmonės, kurios savanoriškai atlieka savo veiklos prognozes yra linkusios padidinti pelną, sumažinant valdomus kaupimus, jeigu prognozės yra pervertintos. Šie ir kiti pelno valdymo būdai turi įtakos einamuoju laikotarpiu arba trumpalaikėje perspektyvoje. Pelno valdymas yra vidinė informacija, apie kurią niekas neskelbia, kad rinkta nežinotų apie tokias manipuliacijas. Kita vertus, net jei įmonė ir naudoja pelno valdymą, pasak tyrėjų, sunku jį aptikti (Wolk, Dodd, Tearney, 2004).

Įmonės pelno suma kiekvienais metais yra lygi jos pinigų srautų sumai per šiuos metus, o vadovai, koreguodami kaupimus, tam tikrai laikotarpiais gali pakeisti bet kokį didėjantį ar mažėjantį pelną, tikintis, kad trumpuoju laikotarpiu įmonės situacija atrodys geresnė, nei yra iš tikrųjų (Rudžionienė, 2012). Pirmasis žingsnis, siekiant išsiaiškinti įmonės valdomus kaupimus – apskaičiuoti visus kaupimus. Tuomet naudojamas atitinkamas modelis, kuris padeda apskaičiuoti vieną kaupimų dedamąją – nevaldomus kaupimus. O galiausiai kaupimų ir nevaldomų kaupimų skirtumas ir rodo valdomų kaupimų dydį. Taigi yra keletas pelno valdymo modelių:

1) Healy (1985) modelis remiasi prielaida, kad valdomi kaupimai tiesinėje regresijoje yra paklaida, kurios vidurkis yra 0, todėl tikėtina, kad nevaldomi kaupimai yra lygūs 0. Jei kaupimai, kurių sudaro valdomi kaupimai ir nevaldomi kaupimai, yra nelygūs nuliui, tuomet tai yra įrodymas, kad įmonės vadovybė naudoja pelno valdymo metodus. Modelis išreiškiamas funkcija:

$$DA_{i,t} = \frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}} \quad (1)$$

kai A=visas turtas.

2) DeAngelo (1986) modelis remiasi prielaida, kad valdomi kaupimai yra atsitiktiniai. Įmonei tai statinė būklė, nevaldomi kaupimai einamaisiais metais yra lygūs praėjusio laikotarpio nevaldomiems kaupimams. Todėl atsiradęs skirtumas tarp šių dviejų dydžių yra susijęs su pelno valdymu. Modelis išreiškiamas funkcija:

$$DA_{i,t} = \frac{TA_{i,t} - TA_{i,t-1}}{A_{i,t-1}} \quad (2)$$

3) Jones (1991) modelis remiasi prielaida, kad pajamų pasikeitimai lemia pasikeitimus apyvartiniame kapitale, kartu ir pasikeitimus kaupimuose, o ilgalaikio turto nusidėvėjimas sumažina kaupimus. Todėl Jones modelyje naudoja pajamų pokytį ir ilgalaikio turto pokytį kaip nepriklausomus kintamuosius, siekiant aptikti valdomus kaupimus:

$$DA_{it} = TA_{it} - \left[\alpha_j \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \beta_{1j} (\Delta REV_{it}) + \beta_{2j} (PPE_{it}) \right] \quad (3)$$

4) Defond (1994) patobulino Jones pramonės šakos modelį, kuriame daroma prielaida, kad tos pačios pramonės šakos įmonių nevaldomų kaupimų dydis yra vienodas. Todėl koeficientai į Jones modelį gaunami naudojant tos pačios pramonės šakos duomenis, o regresija išlieka ta pati.

5) Dechow (1995) patobulintas Jones modelis pats populiariausias tarp tyrėjų. Juo, be anksčiau minėtų dydžių, įvertinamas ir klientų kreditavimas, todėl įtraukiamas gaunamų pajamų pokytis.

$$DA_{it} = TA_{it} - \left[\alpha_j \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \beta_{1j} (\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) + \beta_{2j} (PPE_{it}) \right] \quad (4)$$

Yra daug daugiau modelių, pakoreguotų šių modelių pagrindu. Kiekvienas tyrėjas prideda vieną ar daugiau veiksnių, turinčių įtakos valdomų kaupimų aptikimui ir apskaičiavimui. Nėra vieno modelio, kuris būtų pripažintas be trūkumų ir aptinkantis valdomus kaupimus ir jų pagrindu įrodymus apie vadovybės manipuliacijas apskaitoje, visuomet išlieka tikimybė, kad aptikti valdomi kaupimai yra ne pelno valdymo įrodymai, o atsiradęs dydis dėl pokyčių versle, įsigijimų ir susijungimų su kitomis įmonėmis, dalies verslo perleidimo, įmonės strategijos ar segmento pokyčių, pramonės šakos pokyčių dėl technologijų naujovių ar tiesiog dėl prasto modelio pasirinkimo nagrinėjamai įmonei. Pagal Dechow, Sloan ir Sweeney (1995) atliktą tyrimą buvo rasti įrodymai, patvirtinantys, kad pagal pakoreguotą Jones (1991) modelį, gaunami geriausi pelno valdymo tyrimų rezultatai. Vienintelis skirtumas nuo pradinio Jones (1991) modelio yra tas, kad pajamų pokytis yra pakoreguotas gaunamų pajamų pokyčiu einamaisiais metais. Todėl šis modelis bus naudojamas analizuojant pelno valdymą.

3. AUDITORIAUS NUOMONĖS ĮTAKOS FINANSINIŲ ATASKAITŲ KOKYBEI TYRIMO METODOLOGIJA

Empirinio tyrimo tikslas - ištirti auditoriaus nuomonės įtaką įmonės finansinių ataskaitų kokybei.

Siekiant įgyvendinti empirinio tyrimo tikslą iškeliamos tyrimo hipotezės, kurios bus patvirtintos arba paneigtos taikant statistinius tyrimo metodus atrinktiems duomenims.

Tyrimo uždaviniai:

1. Įvertinti tiriamų įmonių finansinių ataskaitų kokybę.
2. Įvertinti auditoriaus nuomonę, pateiktą tiriamų įmonių audito išvadose, ir jos pasikeitimą.
3. Įvertinti tiriamų įmonių finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės tarpusavio ryšį.

Tyrimo metodas. Tyrimo duomenys apdorojami SPSS programa, atliekant koreliacinę ir regresinę analizes.

Tyrimo imtis. Tyrime naudojamos įmonių, kurios įtrauktos į Baltijos šalių akcijų biržos prekybos sąrašą (NASDAQ OMX Baltijos rinka), 2005-2014 metų finansinių ataskaitų ir audito išvadų duomenys. Iš viso tiriama 51 įmonė. Ne visų įmonių duomenis pavyko surinkti, nes ne visose paskelbtose finansinėse ataskaitose buvo pridėta audito išvada, arba finansinių ataskaitų ar audito išvados buvo pateiktos užsienio kalba, todėl tyrime dalyvavo 51 įmonė iš 68. Visas tyrime dalyvavusių įmonių sąrašas pateiktas 1 priede.

Tyrimo eiga.

Pirmas žingsnis – įvertinti nagrinėjamų įmonių finansinių ataskaitų kokybę, taikant pasirinktą ir tyrimuose plačiai taikomą tiesinės regresijos modelį. Finansinių ataskaitų kokybę netiesiogiai įvertinama pasitelkiant pelno valdymą (ang. *earnings management*), kuris pasireiškia finansinėje atskaitomybėje ir apskaitoje registruojant sandorius, kuriais norima pakeisti finansines ataskaitas taip, kad jos pavaizduotų klaidinančią informaciją suinteresuotosioms šalims apie įmonės veiklos rezultatus, arba turėtų įtakos tiems rezultatams, kurie priklauso nuo to, kas pavaizduota atskaitomybėje (Bakker, 2006). Įmonės pajamos susideda iš dviejų dalių – grynujų pinigų srautų ir kaupimų. Grynieji pinigų srautai tai piniginių lėšų judėjimas iš ir į įmonę. Kita vertus, negalime pamatuoti įmonės atskaitinio laikotarpio pajamų vien tik iš grynujų pinigų srautų ataskaitos, kadangi už kai kurias prekes ir paslaugas nėra atsiskaitoma, jos suteikiamos kreditu. Tačiau pagal kaupimo principą, pajamos turi būti užfiksuotos apskaitoje tada, kai buvo suteiktos paslaugos ar parduotos prekės, todėl šios pajamos fiksuojamos balanso gautinų pajamų eilutėse, o tai ir yra vadinami kaupimais. Pelno valdymas yra vertinamas pagal kaupiamąsias sumas (ang. *Total accruals*), kurios susideda iš dviejų komponentų – valdomų kaupimų, užsienio literatūroje vadinamų *abnormal accruals* ar *discretionary accruals*, ir nevaldomų kaupimų, kurie atsiranda natūraliai įmonei vykdant veiklą (ang. *non-discretionary*

accruals). Ankstesni tyrimai rodo, kad įmonės vadovybė, siekdama įvairių finansinės atskaitomybės tikslų, naudojami savo galimybe priimti lanksčius sprendimus įmonės apskaitos politikoje (Kothari, 2001). Kuo didesnis manipuliavimas pajamomis, tuo žemesnė finansinių ataskaitų kokybė dėl informacijos asimetrijos. Apskaitoje kaupimai yra įprasta problema, kadangi jie susiję su didelės rizikos sąskaitų eilutėmis, tokiomis kaip gaunamos pajamos, finansiniai instrumentai ar atsargos. Neįprasti kaupimai rodo pelno valdymo ir apskaitos manipuliacijų mastą, nes vadovybė turi galimybę kontroliuoti šį elementą. Šių dviejų komponentų atskyrimas tyrimuose remiasi prielaida, kad apyvartinis kapitalas proporcingai keičiasi kartu su pardavimais, o nusidėvėjimas ir amortizacija bei būsimi mokesčiai proporcingai keičiasi su materialiu turtu. Kai kaupiamųjų sumų pasikeitimai nesikeičia proporcingai su tais pačiais kitų tos pačios pramonės šakos ir metų įmonių elementais, tuomet galima įtarti, kad dalimi kaupiamųjų sumų yra manipuluojama. Neįprastų kaupimų didelis nuokrypis nuo nulio rodo, kad apskaitoje dirbtinai padidintos pajamos, o tai kartu apsprendžia ir finansinių ataskaitų kokybę – nepakankamai atskleista informacija klaidinanti vartotojus rodo žemos kokybės atskaitomybę (Wiedman, 2002).

Nors keletas modelių yra naudojamų pelno valdymo tyrimuose (Guay et al., 1996, Kaznik, 1998), tačiau mokslininko Dechow et al. (1995) modifikuotas Jones (1991) modelis yra plačiausiai naudojamas, kuriuo yra apskaičiuojama absoliuti neįprastų kaupimų vertė, kaip skirtumas tarp kaupiamųjų pajamų ir nevaldomų kaupimų elementų.

Kaupimai (TA – *total accruals*) apskaičiuojami iš trumpalaikio turto pokyčio atimant trumpalaikių įsipareigojimų pokytį (išskyrus ilgalaikių paskolų dalį trumpalaikiuose įsipareigojimuose) ir atimant nusidėvėjimą ir amortizaciją:

$$TA = \Delta CA_{it} - \Delta CL_{it} - \Delta Cash_{it} + \Delta STD_{it} - Dep_{it} \quad (5)$$

kur i įmonės t metais,

ΔCA_{it} - trumpalaikio turto pokytis;

ΔCL_{it} – trumpalaikių įsipareigojimų pokytis;

$\Delta Cash_{it}$ - grynujų pinigų pokytis;

ΔSTD_{it} – skolų kredito įstaigoms trumpalaikiuose įsipareigojimuose pokytis;

Dep_{it} - nusidėvėjimo ir amortizacijos sąnaudos.

Kaupimai TA yra apskaičiuojami naudojant Jones modelį (1991), taikant tiesinę regresiją, tam, kad vėliau gautume koeficientus $\alpha_j \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right)$, $\beta_1(\Delta REV_{it})$ ir $\beta_2(PPE_{it})$:

$$TA_{it} = \alpha_j \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \beta_{1j}(\Delta REV_{it}) + \beta_{2j}(PPE_{it}) + \varepsilon_{it} \quad (6)$$

kai,

TA_{it} - TA padalinta iš A_{it-1} ;

A_{it-1} - visas turtas;

ΔREV_{it} – įmonės i pajamų pokytis padalintas iš A_{it-1} ;

PPE_{it} – įmonės i pastatai ir įrengimai padalinta iš A_{it-1} ;

ε_{it} - paklaida;

j – pramonės šakos rodiklis;

i - įmonės rodiklis;

t - metų rodiklis.

Modifikuotas Jones modelis (1991) naudojamas skaičiuojant valdomus kaupimus (DA – *discretionary accruals*), naudojant gautas koeficientų reikšmes iš regresijos (2), kai ($\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}$) naudojamas vietoje ΔREV_{it} :

$$DA_{it} = TA_{it} - \left[\alpha_j \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \beta_{1j} (\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) + \beta_{2j} (PPE_{it}) \right] \quad (7)$$

kai ΔREC_{it} yra įmonės i gautinų sumų pokytis padalintas iš A_{it-1} , o α, β_1, β_2 – specifiniai koeficientai, apskaičiuoti pagal pirminį Jones modelį (2).

Apskaičiuotą dalį atimame iš kaupimų TA, tuomet valdomi kaupimai DA yra likutis ir tyrime naudojama absoliuti jo vertė. Šis rodiklis rodo įmonės finansinių ataskaitų kokybę ir tyrime žymimas FRQ.

Antras žingsnis – suranguoti tyrime dalyvaujančių įmonių audito išvadose pateiktas auditoriaus nuomones nuo geriausios iki blogiausios, apskaičiuoti auditoriaus nuomonės pokyčius ir įvertinti pasikeitimo kryptį.

Remiantis Cullinan et al. tyrimu (2012), Visų įmonių audito išvadose pateiktoms auditoriaus nuomonėms (AUDOPN) suteikiame reikšmes nuo 1 iki 5:

$AUDOPN =$

1. besąlyginę nuomonę (UO);
2. besąlyginę nuomonę su dalyko pabrėžimo pastraipa (UOEXP);
3. sąlyginę nuomonę (QO);
4. sąlyginę nuomonę su dalyko pabrėžimo pastraipa (QOEXP);
5. atsisakymą pareikšti nuomonę arba neigiamą nuomonę (OO).

Kuo didesnė kintamojo reikšmė, tuo stipresnis auditoriaus nuomonės pasikeitimas.

Siekiant išsiaiškinti auditoriaus nuomonės pasikeitimo stiprumo mastą, auditoriaus nuomonės pasikeitimas (OPNCHC) yra skaičiuojamas iš praėjusių metų auditoriaus nuomonei suteiktos reikšmės atimant einamųjų metų auditoriaus nuomonei suteiktą reikšmę. Galimos reikšmės apima skaičius nuo -

4 iki 4. Pavyzdžiui, jei praėjusiais metais įmonei auditorius pareiškė besąlyginę nuomonę, kuri įgauna reikšmę 1, o einamaisiais metais auditoriaus pareiškė sąlyginę nuomonę, kuri įgauna reikšmę 3, tuomet auditoriaus nuomonės pasikeitimas apskaičiuojamas $1-3=-2$.

$$OPNCHC_t = AUDOPN_{t-1} - AUDOPN_t \quad (8)$$

kai,

$AUDOPN_{i,t}$ – auditoriaus nuomonė, t metais pareikšta įmonei i ;

$OPNCHC_{i,t}$ – auditoriaus nuomonės, pareikštos t metais įmonei i , pasikeitimas.

Papildomas kintamasis D_{imp} matuoja auditoriaus nuomonės pasikeitimo kryptį, t.y. pagerėjimą ar pablogėjimą, ir įgauna reikšmę 1, jei auditoriaus nuomonė t metais yra blogesnė už auditoriaus nuomonę $t-1$ metais, o reikšmė 0 suteikiama, jei auditoriaus nuomonė nepakito arba pagerėjo.

Trečias žingsnis – įvertinti įmonių finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės tarpusavio ryšį taikant koreliacinę analizę. Pagrindinis šio etapo tikslas yra ištirti auditoriaus nuomonės ir finansinių ataskaitų kokybės priklausomumą vienas nuo kito, išsiaiškinti šio ryšio tendencijas, ryšio stiprumą. Analizė remsis auditoriaus nuomonės, praėjusio laikotarpio auditoriaus nuomonės, auditoriaus nuomonės pokyčio ir pokyčio krypties, auditoriaus nuomonės pokyčio masto ir finansinių ataskaitų kokybės, išreikštos absoliučiu įmonės valdomų kaupimų dydžiu ir nominaliu dydžiu, sąveikos tyrimu, kuris vertinamas pagal Pirsono, Spirmeno ir Phi koeficientus.

4. AUDITORIAUS NUOMONĖS ĮTAKOS FINANSINIŲ ATASKAITŲ KOKYBEI VERTINIMO REZULTATAI IR DISKUSIJA

3.1. Tyrimo rezultatų analizė

Siekiant įvertinti tiriamų įmonių finansinių ataskaitų kokybę, pirmiausiai buvo surinktos Baltijos akcijų biržos prekybos sąrašo įmonių 2005-2014 metų audituotos finansinės ataskaitos, kurios yra skelbiamos viešai, ir išrinkti arba apskaičiuoti reikiami dydžiai, finansiniai rodikliai ir surinkti reikiami kokybiniai duomenys, tokie kaip sektorius, metai, audito išvadoje pateiktos nuomonės tipas ir pan. Ne visų įmonių duomenis pavyko surinkti, nes ne visose paskelbtose finansinėse ataskaitose buvo pridėta audito išvada, arba finansinių ataskaitų ar audito išvados buvo pateiktos užsienio kalba, todėl tyrime dalyvavo 51 įmonė iš 68. Visas tyrime dalyvavusių įmonių sąrašas pateiktas 1 priede. Kadangi 2005 metai buvo pasirinkti kaip baziniai metai finansinių rodiklių ir auditoriaus nuomonės pokyčiui pamatuoti, jie neįtraukiami į bendrąjį tyrimą.

Tyrimo dalyvavusių įmonių skirstymas pagal ūkio sektorius toks, koks yra NASDAQ OMX vertybinių popierių biržos Baltijos šalyse naudojamas, t.y. ICB (Industry Classification Benchmark) klasifikavimo standartas, kuris yra plačiai naudojamas pasaulinis bendrovių veiklos klasifikavimo standartas, kuriuo įmonės skirstomos į 10 pramonės šakų. Tiriamos įmonės priklauso įvairiems ūkio sektoriams: finansinių paslaugų, komunalinių paslaugų, pagrindinių medžiagų, paslaugų vartotojams, plataus vartojimo prekių, pramoninių gaminių, sveikatos priežiūros ir technologijų (žr. 5 lent.).

5 lent. Įmonių pasiskirstymas pagal ūkio sektorius

Sektorius	
Finansinės paslaugos	3
Komunalinės paslaugos	3
Pagrindinės medžiagos	5
Paslaugos vartotojams	5
Plataus vartojimo prekės	22
Pramoniniai gaminiai	11
Sveikatos priežiūra	1
Technologijos	1
Iš viso	51

5-oje lentelėje matome, kad daugiausiai įmonių priklauso plataus vartojimo prekių ir pramoninių gaminių sektoriams. Iš sveikatos priežiūros ir technologijų sektoriaus buvo atrinktos tik po 1 įmonė, komunalinių ir finansinių paslaugų sektoriaus – po 3 įmones, pagrindinių medžiagų ir paslaugų vartotojams sektorių – po 5 įmones.

4.1.1. Auditoriaus nuomonių tyrimas

Iš viso buvo atrinktos 459 audito išvados, kurios buvo suskirstytos pagal auditoriaus nuomonę: besąlyginę, besąlyginę su dalyko pabrėžimo pastraipa, sąlyginę, sąlyginę su dalyko pabrėžimo pastraipa ir atsisakymą pareikšti nuomonę/neigiamą nuomonę.

6 lent. Auditoriaus nuomonės pasiskirstymas pagal ūkio sektorius

		Sektorius								
		Finansinės paslaugos	Komunalinės paslaugos	Pagrindinės medžiagos	Paslaugos vartotojams	Plataus vartojimo prekės	Pramoniniai gaminiai	Sveikatos priežiūra	Technologijos	Iš viso
Nuomonė	UO	20	18	36	37	143	63	1	9	327
	UOEXP	5	5	1	4	19	17	0	0	51
	QU	2	3	7	0	16	11	6	0	45
	QUEXP	0	1	1	4	15	7	2	0	30
	Disc	0	0	0	0	5	1	0	0	6
Iš viso		27	27	45	45	198	99	9	9	459

UO - besąlyginė nuomonė; UOEXP – besąlyginė nuomonė su dalyko pabrėžimo pastraipa; QU – sąlyginė nuomonė; QUEXP – sąlyginė nuomonė su dalyko pabrėžimo pastraipa; Disc – atsisakymas pareikšti nuomonę/neigiama nuomonė.

6-oje lentelėje galime stebėti auditoriaus nuomonės pasiskirstymą pagal nuomonės pobūdį ir pramonės šakas. Visų ūkio sektorių įmonės nagrinėjamu laikotarpiu daugiausiai gavo besąlygines audito išvadas. Antra pagal dažnumą pasitaikė besąlyginė išvada su dalyko pabrėžimo pastraipa, trečia – sąlyginė nuomonė. Tačiau lyginant su besąlygine auditoriaus nuomone, kitų tipų, arba dar kitaip vadinamos modifikuotos auditoriaus išvados, sudaro tik 30 proc. visų nuomonių. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad atsisakymą pareikšti nuomonę arba neigiamą nuomonę gavo įmonės, priklausančios tik plataus vartojimo prekių ir pramoninių gaminių pramonės šakoms.

7-oje lentelėje pateiktas auditoriaus nuomonės pasiskirstymas pagal metus.

7 lent. Auditoriaus nuomonės pasiskirstymas pagal metus

		Metai									
		2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Iš viso
Nuomonė	UO	37	37	38	37	37	37	37	34	33	327
	UOEXP	4	5	4	4	6	4	7	8	9	51
	QU	4	7	3	6	4	7	4	5	5	45
	QUEXP	6	2	4	4	4	3	2	2	3	30
	Disc	0	0	2	0	0	0	1	2	1	6
Iš viso		51	51	51	51	51	51	51	51	51	459

UO - besąlyginė nuomonė; UOEXP – besąlyginė nuomonė su dalyko pabrėžimo pastraipa; QU – sąlyginė nuomonė; QUEXP – sąlyginė nuomonė su dalyko pabrėžimo pastraipa; Disc – atsisakymas pareikšti nuomonę/neigiama nuomonė.

Analizuojant auditoriaus nuomones pagal metus, pastebime pokyčius tik nuo 2013 metų, kai staiga keliais vienetais sumažėjo įmonėms pareikštų besąlyginių auditoriaus nuomonių, tačiau padaugėjo besąlyginių auditoriaus nuomonių su dalyko pabrėžimo pastraipa. Tačiau pokytis yra nežymus, todėl negalėtume teigti, kad taip atsitiko dėl pokyčių audito rinkoje, audito ar finansinės atskaitomybės reglamentavime ar kitų visuotinai auditoriaus išvados tipą galimų paveikti priežasčių (7 lent.).

4.1.2. Įmonės finansinių ataskaitų kokybės tyrimas

Susisteminius reikalingus nagrinėjamų įmonių duomenis buvo apskaičiuoti Jones regresijos modeliui reikalingi įmonių koeficientai, kurie pateikti 2 priede. Koeficientai buvo skaičiuojami dviem skirtingais būdais. Pirmiausiai, tų pramonės šakos įmonių, kurių buvo 1-3, koeficientai skaičiuojami lyginant tos pačios įmonės 10 metų duomenis, taip gaunant nagrinėjamai įmonei visiems laikotarpiams tinkamus vienodus koeficientus. Vienos iš regresijos pavyzdžių pateiktas 8-9 lentelėse, kur buvo nagrinėjami akcinės bendrovės Kauno energija 2005-2014 metų duomenys.

8 lent. Finansinių ataskaitų kokybės regresijos modelis (Sektorius: komunalinės paslaugos, Kauno energija)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,988 ^a	,976	,973	,17513

Pagal 8 lentelėje nurodytą informaciją, matome, kad imties Pirsono koreliacijos koeficientas (R) $r = 0,998$, todėl tarp kintamųjų egzistuoja stiprus tiesinis ryšys. Apibrėžtumo koeficientas (R Square) $r^2 = 0,976$ rodo, kad modelis paaiškina 97 proc. PPE ir REV reikšmių sklaidos apie vidurkį tiesine regresija TA atžvilgiu. 9 lentelėje matome gautus regresijos koeficientus. Galime pastebėti, kad T (Stjudento) testas atskiriems regresoriams yra skirtingas.

9 lent. Finansinių ataskaitų kokybės regresijos modelio koeficientai (Sektorius: komunalinės paslaugos, Kauno energija)

Koeficientai						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,023	,089		-,256	,801
	REV	,876	,067	1,039	13,104	,000
	PPE	-,095	,131	-,058	-,729	,475

*REV – Pajamų pokytis; PPE – pastatai ir įrengimai

REV regresoriaus, t.y. pajamų pokyčio, $p = 0,000$, tuo tarpu regresoriaus PPE, t.y. materialaus turto (pastatų ir įrengimų), $p = 0,475$, todėl teoriškai jis nebūtų tinkamas naudoti, tačiau, kaip

mokslinėje literatūroje daugelyje tyrimų ši problema buvo minėta ir koeficientai yra vis tiek naudojami, nes praktiškai nėra įmanoma gauti visų koeficientų reikšmingų. Konstanta C (Constant), nors ir statistiškai nereikšminga, taip pat paliekama.

Taigi gautus koeficientus įstatome į pakoreguotą Jones modelį ir gauname regresiją, kuri tinka naudoti komunalinio sektoriaus įmonės Kauno energija 2005-2014 metų nevaldomiems kaupimams apskaičiuoti:

$$NDA_{it} = -0,23 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + 0,876(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) + 0,95(PPE_{it})$$

Gautą rezultatą atėmus iš įmonės kaupimų TA gauname tyrimui reikalingus valdomus kaupimus DA, pagal kuriuos vėliau vertinama finansinių ataskaitų kokybė.

10-oje lentelėje pateikiamas pavyzdys regresijos, kurioje buvo įtrauktos visos įmonės, kurios priklauso plataus vartojimo prekių pramonės šakai ir duomenys apribojami tik vienu laikotarpiu, t.y. 2006 m. Šiuo būdu gauti koeficientai nagrinėjamu laikotarpiu vienai įmonei bus visi skirtingi. Imties Pirsono koreliacijos koeficientas (R) $r = 0,979$, todėl tarp kintamųjų egzistuoja stiprus tiesinis ryšys. Apibrėžtumo koeficientas (R Square) $r^2 = 0,959$ rodo, kad modelis paaiškina 96 proc. PPE ir REV reikšmių sklaidos apie vidurkį tiesine regresija kaupimų TA atžvilgiu. Modelis yra tinkamas naudoti.

10 lent. Finansinių ataskaitų kokybės regresijos modelis (Sektorius: plataus vartojimo prekės, 2006 m.)

Modelis				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,979 ^a	,959	,954	,22758

11-oje lentelėje matome apskaičiuotus pajamų pokyčio REV ir pastatų ir įrengimų PPE koeficientus.

11 lent. Finansinių ataskaitų kokybės regresijos modelio koeficientai (Sektorius: plataus vartojimo prekės, 2006 m.)

Koeficientai						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-,107	,102		-1,042	,310
	REV	,815	,115	,966	7,087	,000
	PPE	,022	,220	,014	,101	,921

*REV – Pajamų pokytis; PPE – pastatai ir įrengimai

Jei atkreiptume dėmesį į t statistinį dydį arba p vertę, pastebėtume, kad ne visi koeficientai regresijoje yra statistiškai reikšmingi, tačiau tyrime šios koeficientų reikšmės yra naudojamos, kadangi praktikoje dažnai sutinkama, kad šie dydžiai neatitinka reikšmingumo lygmens (Bushee, 2016; Chen, 2010). Taip gali atsitikti tuomet, kai modelio taikymui naudojamas nedidelis duomenų kiekis. Šiuo atveju regresinėje lygtyje įtraukti tik 22 duomenys.

Profesoriaus Bushee teigimu, šiuos koeficientus, užsienio literatūroje apibūdinamus kaip *noisy data*, galima naudoti, nes jie tinka modeliui, nors teoriškai yra priešingai. Nei vienas iš valdomų kaupimų aptikimo statistinių modelių nėra tikslūs 100 procentų, todėl ir šis modelis be abejonės nėra tikslus, bet mažų mažiausiai tai įrodymai apie galimus valdomus kaupimus.

Taigi gautus koeficientus įstatome į pakoreguotą Jones modelį ir gauname regresiją, kuri tinka naudoti plataus vartojimo prekių sektoriaus 2006 metų įmonių nevaldomiems kaupimams apskaičiuoti:

$$NDA_{it} = -0,107 \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + 0,815(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}) + 0,22(PPE_{it})$$

Apskaičiavus viso nagrinėjamo laikotarpio įmonių valdomus kaupimus tolimesniam tyrimui yra naudojamos ir absoliučios jų reikšmės (žr. 3 priedą) ir nominalios (1 - aukšta kokybė, 0 – žema kokybė). Kuo valdomų kaupimų dydis arčiau 0, tuo geriau, nes tai rodo, jog įmonė nenaudoja apskaitos manipuliacijų, pelno valdymo. Vadinasi finansinių ataskaitų kokybė taip pat yra gera, nes nėra informacijos asimetrijos, kurią galėtų sukurti naudojami pelno valdymo būdai.

4.1.3. Auditoriaus nuomonės ir finansinių ataskaitų kokybės sąryšio tyrimas.

Siekiant išsiaiškinti finansinių ataskaitų kokybės, matuojamos absoliučiu valdomų kaupimų dydžiu, ir auditoriaus nuomonės, suskirstytos pagal tipus, tarpusavio ryšį atlikta tiesinė koreliacinė analizė, apskaičiuoti Spirmeno ranginės koreliacijos koeficientai, o rezultatai pateikti 12 lentelėje. Vertinant valdomus kaupimus (DA) su pasirinktais kintamaisiais pastebime, kad su trimis iš keturių yra statistiškai reikšmingas ryšys. Ryšys tarp įmonės valdomų kaupimų ir auditoriaus nuomonės yra silpnas ir siekia $r_s = 0,311$, ir yra teigiamas, todėl galime daryti išvadą, kad didėjant įmonės valdomų kaupimų dydžiui didėja tikimybė gauti “blogesnę” auditoriaus išvadą. Vadinasi auditorius įvertina įmonės kaupimus, kurie atskleidžia informacijos finansinėse ataskaitose asimetriją, ir tai gali paveikti auditoriaus nuomonę. Šie rezultatai patvirtina anksčiau atliktus tyrimus, jog egzistuoja teigiamas ryšys tarp auditoriaus nuomonės tipo ir įmonės valdomų kaupimų (Bartov, Gul ir Tsui, 2001; Sengupta ir Shen, 2007).

12 lent. Auditoriaus nuomonės ir finansinių ataskaitų kokybės koreliacija

			Koreliacijos				
			AUDOPN	AUDOPN _{t-1}	OPNCHC	Dimp*OPNCHC	DA
Spearman' s rho	AUDOPN	Correlation Coefficient	1,000	,664**	-,097*	-,213**	,311**
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,038	,000	,000
		N	459	458	459	459	459
	AUDOPN _{t-1}	Correlation Coefficient	,664**	1,000	,167**	-,024	,511**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,612	,000
		N	458	458	458	458	458
	OPNCHC	Correlation Coefficient	-,097*	,167**	1,000	,744**	,121**
		Sig. (2-tailed)	,038	,000	.	,000	,009
		N	459	458	459	459	459
	Dimp*OPNCHC	Correlation Coefficient	-,213**	-,024	,744**	1,000	,037
		Sig. (2-tailed)	,000	,612	,000	.	,423
		N	459	458	459	459	459
	DA	Correlation Coefficient	,311**	,511**	,121**	,037	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,009	,423	.
		N	459	458	459	459	459

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

AUDOPN – auditoriaus nuomonė, įvertinta nuo 1 iki 5, kai 1- besąlyginė nuomonė, 5 – neigiama nuomonė/atsisakymas pareikšti nuomonę.

AUDOPN_{t-1} – auditoriaus nuomonė, pareikšta praėjusiais metais ir įvertinta nuo 1 iki 5, kai 1- besąlyginė nuomonė, 5 – neigiama nuomonė/atsisakymas pareikšti nuomonę.

OPNCHC – auditoriaus nuomonės pasikeitimo dydis, lyginant su praėjusiais metais (-4, -3, -2, -1, 0, 1, 2, 3, 4)

Dimp*OPNCHC – auditoriaus nuomonės krypties (1- pagerėjo, 0-pablogėjo) ir laipsnio (-4 – 4) dydis.

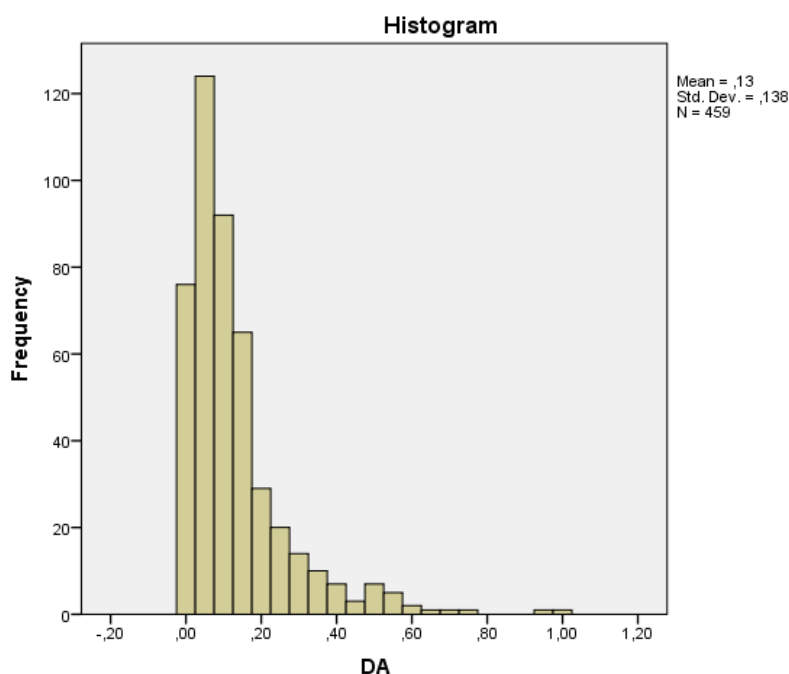
DA – įmonės valdomi kaupimai

Ryšys tarp įmonės valdomų kaupimų ir auditoriaus nuomonės praėjusiais metais yra vidutinio stiprumo ir siekia $r_s = 0,511$, ir yra teigiamas, todėl galime daryti išvadą, kad praėjusių metų auditoriaus nuomonė turi įtakos šių metų įmonės finansinių ataskaitų kokybei, nes auditoriaus nuomonės tipas susijęs su įmonės valdomų kaupimų dydžiu einamaisiais metais. Pavyzdžiui “blogesnė” auditoriaus nuomonė praėjusiais metais reikštų didesnius valdomus kaupimus einamaisiais metais. Todėl galime daryti prielaidą, kad nors auditorius įvertina įmonės finansinių ataskaitų kokybę, įmonė arba nesivadovauja auditoriaus rekomendacijomis, siekiant ištaisyti informacijos pateikimo netikslumus ir neapibrėžtumus, arba įmonei natūraliai sunkiai sekasi tinkamai pavaizduoti savo veiklos rezultatus. Paminėtina ir tai, kad valdomų kaupimų dydis nebūtinai rodo žemą finansinių ataskaitų kokybę, jie taip pat gali atsirasti dėl pokyčių įmonėje, didelių pinigų srautų, pelno svyravimų įmonėje, susijungimų, reorganizavimo, pokyčių rinkoje ir t.t.

Papildomai tiriamas ryšys tarp auditoriaus nuomonės pokyčio laipsnio, t.y. pasikeitimo stiprumo, ir įmonės valdomų kaupimų rodo, kad egzistuoja teigiamas silpnas ryšys, nes $r_s = 0,121$, vadinasi didesnis auditoriaus nuomonės pasikeitimas į neigiamą pusę siejamas su mažesniais valdomais kaupimais, ir atvirkščiai. Tai galima paaiškinti tuo, kad didelis auditoriaus nuomonės pasikeitimas apie įmonės finansines ataskaitas, turi įtakos pelno valdymo mažinimui įmonėje. Patvirtinama H_2 , kad

auditoriaus nuomonės pokyčio mastas turi įtakos finansinių ataskaitų kokybei. Kadangi koreliacinis ryšys rodo abipusį ryšį tarp kintamųjų, taip pat galima daryti išvadą, kad auditoriaus nuomonės tipui įtakos turi įmonės finansinių ataskaitų kokybė.

Toliau tyrime įmonės valdomi kaupimai suskirstomi į dvi grupes pagal medianą, kad įvertintume kurių įmonių finansinių ataskaitų kokybė aukšta, kurių žema, lyginant visas įmonės tarpusavyje. Histogramoje galima stebėti valdomų kaupimų (DA) pasiskirstymą (žr. 5 pav.). Kaip buvo minėta anksčiau, kuo valdomų kaupimų dydis labiau nutolęs nuo nulio, tuo labiau tikėtina, kad įmonė galimai naudoja pelno valdymą. Taigi rezultatai rodo, kad tirtų įmonių aptikti valdomi kaupimai varijuoja tarp 0 ir 1, dažniausiai pasitaikęs, t.y. daugiau nei 80 proc., valdomų kaupimų dydis $<0,2$. Nors pateiktoje histogramoje apskaičiuota šių dydžių mediana siekia 0,13, tačiau toliau tyrime yra naudojama *Excel* programa apskaičiuota mediana lygi 0,09.

5 pav. Valdomų kaupimų pasiskirstymas ir mediana

Mediana apskaičiuota todėl, kad nuo šio taško yra įvertinama finansinių ataskaitų kokybė. Jei valdomi kaupimai yra $\leq 0,09$, tai laikoma, kad finansinės ataskaitos yra aukštos kokybės. Jei valdomi kaupimai $> 0,09$, tuomet laikoma, kad finansinės ataskaitos yra žemos kokybės. Aukštos ir žemos kokybės finansinių ataskaitų kokybės pasiskirstymas pagal ūkio sektorius nurodytas 13 lentelėje.

Rezultatai rodo, kad finansinių ataskaitų kokybės pasiskirstymas yra beveik lygus, t. y. žemos ir aukštos kokybės santykis lygus vienam, su nedideliais svyravimais lyginant kiekvieną sektorių atskirai.

13 lent. Finansinių ataskaitų kokybės pasiskirstymas pagal ūkio sektorius

		FRQ		Iš viso
		Žema kokybė	Aukšta kokybė	
Sektorius	Finansinės paslaugos	16	13	29
	Komunalinės paslaugos	8	22	30
	Pagrindinės medžiagos	26	24	50
	Paslaugos vartotojams	19	31	50
	Plataus vartojimo prekė	79	91	170
	Pramoniniai gaminiai	61	49	110
	Sveikatos priežiūra	9	1	10
	Technologijos	6	4	10
Iš viso		224	235	459

FRQ – finansinių ataskaitų kokybė

Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad lentelėje nurodytos visų įmonių nagrinėjamo laikotarpio įvertintos finansinių ataskaitų kokybės, todėl lyginti sektorius pagal skaičius nebūtų tikslinga, kadangi viename sektoriuje yra daugiau įmonių nei kitame.

14 lentelėje atskleidžia auditoriaus nuomonės tipo ir įmonės finansinių ataskaitų kokybės pasiskirstymą. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad besąlyginė auditoriaus nuomonė gali būti pareikšta ir toms įmonėms, kurių finansinių ataskaitų kokybė yra aukšta, ir toms – kurių ataskaitų kokybė žema. Tačiau įmonėms, turinčioms aukštą finansinių ataskaitų kokybę, gauti sąlyginę, sąlyginę su dalyko pabrėžimo pastraipa, neigiamą nuomonę ar atsisakymą pareikšti nuomonę tikimybė labai sumažėja.

14 lent. Auditoriaus nuomonės ir finansinių ataskaitų kokybės pasiskirstymas

		AUDOPN					Iš viso
		UO	UOEXP	QU	QUEXP	Disc	
FRQ	Žema kokybė	124	29	32	27	5	217
	Aukšta kokybė	203	22	13	3	1	242
Iš viso		327	51	45	30	6	459

UO - besąlyginė nuomonė; UOEXP – besąlyginė nuomonė su dalyko pabrėžimo pastraipa; QU – sąlyginė nuomonė; QUEXP – sąlyginė nuomonė su dalyko pabrėžimo pastraipa; Disc – atsisakymas pareikšti nuomonę/neigiama nuomonė;

FRQ – finansinių ataskaitų kokybė;

AUDOPN – auditoriaus nuomonė.

Iš visų 459 nagrinėtų auditoriaus išvadų, lyginant einamuosius metus su praėjusiu laikotarpiu, nustatyta, kad pasikeitė 25 proc. auditoriaus nuomonių. Tai reiškia, kad auditoriaus nuomonės kaita nėra didelė. Tyrimo metu taip pat pastebėta, kad net 21 įmonėje nagrinėjamu laikotarpiu visai nebuvo auditoriaus nuomonės kaitos, arba nuomonė keitėsi 1 kartą. Visais atvejais pateiktos auditoriaus nuomonės buvo besąlyginės, o jei pastebėtas pokytis, tai iš besąlyginės į besąlyginę su dalyko pabrėžimo pastraipa. 15 lentelėje galima matyti, kad auditoriaus nuomonė yra labiau linkusi keistis

tose įmonėse, kur finansinių ataskaitų kokybė yra žema (74 iš 217), nei tose įmonėse, kur finansinių ataskaitų kokybė yra vertinama geriau (42 iš 242).

15 lent. Auditoriaus nuomonės pokytis ir finansinių ataskaitų kokybė

		Change		Total
		Pakito	Nepakito	
FRQ	Žema kokybė	74	143	217
	Aukšta kokybė	42	200	242
Total		116	343	459

FRQ – finansinių ataskaitų kokybė (1 – aukšta kokybė, 0 – žema kokybė);
Change – nuomonės pasikeitimas (1 – pakito, 0 – nepakito)

Finansinių ataskaitų kokybė ir nuomonės pokytis yra binariniai kintamieji todėl ryšys tarp jų tiriamas Phi koeficientu.

16 lent. Auditoriaus nuomonės pokyčio ir finansinių ataskaitų kokybės koreliacinis ryšys

Koreliacija			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,192	,000
	Cramer's V	,192	,000
N of Valid Cases		459	

16 lentelėje matome, kad ryšys tarp šių dviejų kintamųjų yra statistiškai reikšmingas, nes $p = 0,00$, tačiau silpnas, nes $\varphi = 0,192$. Galima daryti išvadą, kad auditoriaus nuomonės pokytis turi neįdomios įtakos finansinių ataskaitų kokybei. Šis rezultatas patvirtina ir anksčiau tirtą ryšį tarp įmonės valdomų kaupimų ir nuomonės pokyčio masto. Galime daryti išvadą, kad auditoriaus nuomonė keisis dažniau įmonėse, kurių finansinių ataskaitų kokybė žema.

17 lentelėje pateiktas finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės pokyčio krypties pasiskirstymas. Matome, kad nagrinėjamu laikotarpiu auditorius pateikė geresnę nuomonę įmonėms, kurių finansinių ataskaitų kokybė žema, 47 kartus ir 12 kartų įmonėms, kurių finansinių ataskaitų kokybė žema. Per visą laikotarpį auditorius pateikė blogesnę nuomonę, lyginant su praėjusiais metais, tik 63 kartus.

17 lent. Finansinių ataskaitų kokybė ir auditoriaus nuomonės pokyčio kryptis

		Dimp		Iš viso
		Pablogėjo, nepasikeitė	Pagerėjo	
FRQ	Žema kokybė	177	47	224
	Aukšta kokybė	223	12	235
Iš viso		400	59	459

FRQ – finansinių ataskaitų kokybė (1 – aukšta kokybė, 0 – žema kokybė);
Dimp – nuomonės pasikeitimo kryptis (1 – pagerėjo, 0 – nepakito, pablogėjo)

Finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės pokyčio krypties ryšys yra statistiškai reikšmingas ir $\varphi = -0,237$ rodo, kad silpnas ir neigiamas. patvirtinama H_1 hipotezė, kad auditoriaus nuomonės pokyčio kryptis turi įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei. Tai galima aiškinti tuo, kad yra tikimybė, jog žemos finansinių ataskaitų kokybės įmonėms dažniau pateikiama geresnė auditoriaus išvada, o aukštos kokybės finansinių ataskaitų įmonėms, auditoriaus išvada dažniausiai išlieka nepakitusi.

18 lent. Finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės pokyčio krypties koreliacija

Koreliacija			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	-.237	.000
	Cramer's V	.237	.000
N of Valid Cases		459	

Apibendrinant gautus rezultatus galime daryti išvadą, kad auditoriaus nuomonės tipas, pokytis, pokyčio kryptis ir mastas turi įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei. Tyrimo hipotezės pasitvirtino.

3.2. Tyrimo apribojimai ir pasiūlymai ateities tyrimams.

Finansinių ataskaitų kokybės įvertinimas yra problematiškas, nes nėra vieno teisingo metodo tai padaryti. O visi mokslininkų siūlomi modeliai turi trūkumų ir nepilnai įvertina finansinių ataskaitų kokybę, kadangi tai yra platesnė sąvoka, nei apima siūlomi tyrimai. Chen (2010) apibendrinęs pelno valdymo aptikimo modelius paremtus kaupimų skaičiavimu, apibrėžė tris šių modelių apribojimus:

1. Pelno valdymo aptikimo galimybė yra maža. Daugelis tyrėjų pelno valdymą įmonėje siekė aptikti naudojant skirtingus metodus, skirtingus duomenis, ir tyrimo kryptis, tačiau jie visi susidūrė su problema, kad kai kurie veiksniai turėjo būti atmesti ir statistikos tyrimuose galima klaidų tikimybė ir ekonometrinės problemos (ang. *flaws*).

2. Jie paneigia daug veiksnių (ang. *factors*), galinčių paveikti kaupimus. Kai kurie empiriniai tyrimai parodė, kad įmonės rezultatai, dydis, augimas ir įsipareigojimai yra susiję su kaupimų dydžiu. Kita vertus, Jones modelis paneigė, kad įmonės augimas turi įtakos kaupimams.

3. Šiuose modeliuose yra daug duomenų, neatitinkančių statistinio reikšmingumo (ang. *noises*). Be to, jei įmonėje aptinkami valdomi kaupimai, nebūtinai tai reiškia, kad įmonių finansinės ataskaitos yra žemos kokybės. Valdomų kaupimai, pagal jų skaičiavimo modelius, gali būti aptikti dėl natūraliai susiklosčiusių aplinkybių. Pavyzdžiui, pokyčiai įmonėje, t.y. spartus augimas, arba dideli nuostoliai,

susijungimai ir reorganizacijos, strategijos ar segmento pokyčiai, pokyčiai pramonės šakoje. Todėl būtų idealu, jei kiekviena įmonė ir visas jos veiklos laikotarpis tyrime būtų išnagrinėta detalai.

Vertinant finansinių ataskaitų kokybę buvo pasirinkta visų turimų duomenų mediana kaip pradžios taškas, tačiau būtų tikslingiau rinktis kiekvieno ūkio sektoriaus įmonių medianas, nes gali būti, kad kiekviename iš sektorių yra aukštesnės ar žemesnės finansinių ataskaitų kokybės tendencija.

Tyrimui buvo naudoti tik Baltijos šalių įmonių, kurių akcijos yra kotiruojamos biržoje, duomenys, todėl duomenų skaičius siekiant įvertinti įmonių finansinių ataskaitų kokybę, matuojamą valdomais kaupimais, yra pakankamai mažas. Jei yra galimybė, tyrimui būtų galima naudoti didesnį kiekį duomenų. Galimai tokiu atveju kiekviename sektoriuje palyginimui būtų naudojamas didesnis įmonių skaičius, o gaunami koeficientai tikslesni.

Kadangi finansinių ataskaitų kokybės vertinimas pagal įmonės valdomus kaupimus yra sudėtingas ir nėra 100 proc. teisingo modelio, o pačios kokybės vertinimas pagal šį veiksnį yra labai apribotas ir negali kokybės įvertinti absoliučiai, todėl jis neatspindi finansinių ataskaitų kokybės platesniu kontekstu. Todėl finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės ateities tyrimams siūloma naudoti ir derinti kiekybinius ir kokybinius metodus, kurie geriau atskleistų finansinių ataskaitų kokybę ir sąsajas su audito išvadomis, kuriose pateikta auditoriaus nuomonė.

Derinant kiekybinius ir kokybinius tyrimus, pirmiausiai tikslinga būtų pasirinkti keletą veiksnių, turinčių įtakos finansinių ataskaitų kokybei ir auditoriaus nuomonei, iš kiekvienos kategorijos, kad tiksliau būtų galima nustatyti finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės poveikį. Pavyzdžiui, kiekybiniam tyrimui pasirenkami kelių autorių sudaryti teoriniai modeliai ir skaičiuojamas jų rezultatų vidurkis.

Kokybiniam tyrimui tikslinga būtų tirti vidinę įmonės informaciją, susijusią su akcininkų – auditoriaus, auditoriaus ir įmonės vadovybės santykiais, apklausos būdu ir pasitelkus ekspertų nuomonę įvertinti įmonės vadovybės suinteresuotumą finansinių ataskaitų kokybės gerėjimu, bendradarbiavimu su auditoriais.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Teorinėje literatūroje laikomasi požiūrio, jog finansinių ataskaitų kokybė ir finansinių ataskaitų auditas yra neatsiejami vienas nuo kito ir turi didelės reikšmės informacijos vartotojams ir jų priimamiems sprendimams. Tačiau nėra bendro susisteminto požiūrio į šių dviejų reiškinį tarpusavio sąsajas.

2. Tyrimai atskleidė daug kokybiškos finansinės atskaitomybės privalumų: ji mažina informacinę riziką ir likvidumą, asimetriją, padeda išvengti apskaitos manipuliacijų ir padeda priimti teisingus ekonominius sprendimus. Teisingą finansinę atskaitomybę patvirtina besąlyginė auditoriaus išvada - ši sąlyga, pasak autorių, yra būtina, kad vartotojai galėtų pasitikėti finansine informacija. Audito išvada yra skelbiama kartu su finansinėmis ataskaitomis, todėl galima laikyti ją finansinių ataskaitų dalimi. Savo turiniu ji naudinga investuotojams ir kredito institucijoms ir kitiems esamiems arba potencialiems tokios informacijos vartotojams. Tačiau įmonės administracija turi dvejopus interesus, susijusius su finansinių ataskaitų kokybe. Paprastai audito išvada gali turėti teigiamos įtakos, nes auditorius atlikęs audito procedūras ir pastebėjęs klaidų, neatitikimų, teikia rekomendacijas, todėl finansinės atskaitomybės kokybė gali pagerėti. Be to, įmonė suinteresuota gauti teigiamą auditoriaus nuomonę, nes nuo to priklauso išorinių vartotojų požiūris į ją. Iš kitos pusės, vadovai turi galimybę lanksčiai ir laikantis visų teisės aktų, kurie reglamentuoja apskaitą ir finansinę atskaitomybę, pavaizduoti įmonės veiklos rezultatus metinėse ataskaitose, tai pasireiškia apskaitos manipuliacijomis, arba tikslingu finansinių ataskaitų koregavimu, siekiant asmeninės naudos. Todėl atliekamas auditoriaus nuomonės įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei, matuojamai pelno valdymo lygiu įmonėje, tyrimas.

3. Pagrindinė šio empirinio tyrimo problematika ta, kad nėra vieno finansinių ataskaitų kokybės apibrėžimo, todėl jos vertinimas yra labai plataus spektro ir nėra galimybės absoliučiai jos pamatuoti. Nėra vieno teisingo metodo kokybės matavimui, tačiau tyrimai atskleidė keletą ją veikiančių veiksnių, kurie padeda tai įvertinti. Dažniausiai finansinės atskaitomybės kokybė gali būti matuojama pagal pelno valdymo įvertinimą įmonėje, darant prielaidą, kad finansinių ataskaitų kokybė priklauso nuo skaidrios įmonės veiklos. Todėl toks modelis buvo naudojamas tyrime. Tačiau šie metodai analizuoja finansinių ataskaitų kokybę netiesiogiai, todėl tyrimuose geriau naudoti kiekybinių ir kokybinių tyrimo metodų sąveiką.

4. Empirinio tyrimo rezultatai rodo, jog auditoriaus nuomonė turi įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei:

- Egzistuoja teigiamas ryšys tarp auditoriaus nuomonės ir finansinių ataskaitų kokybės, išreikštos absoliučiu įmonės valdomų kaupimų dydžiu, todėl didėjant įmonės valdomų kaupimų dydžiui, didėja tikimybė gauti “blogesnę” auditoriaus išvadą. Vadinasi auditorius įvertina įmonės

kaupimus, kurie atskleidžia informacijos finansinėse ataskaitose asimetriją, ir tai gali paveikti auditoriaus nuomonę.

- Praėjusio laikotarpio auditoriaus nuomonė teigiamai koreliuoja su einamųjų metų finansinių ataskaitų kokybe, išreikšta absoliučiu įmonės valdomų kaupimų dydžiu. Todėl yra tikimybė, kad įmonė praėjusiam laikotarpyje gavusi “blogesnę” audito išvadą, einamuoju laikotarpiu sudarys žemesnės kokybės finansines ataskaitas.
- Egzistuoja teigiamas ryšys tarp auditoriaus nuomonės pokyčio laipsnio ir įmonės valdomų kaupimų vadinasi didesnis auditoriaus nuomonės pasikeitimas į neigiamą pusę siejamas su mažesniais valdomais kaupimais, todėl įmonė gavusi stipriai pasikeitusią auditoriaus nuomonę, gali mažinti pelno valdymą ir siekti skaidriau vykdyti apskaitą. Patvirtinama H_2 , kad auditoriaus nuomonės pokyčio mastas turi įtakos finansinių ataskaitų kokybei.
- Rezultatai rodo teigiamą ryšį tarp auditoriaus nuomonės pokyčio ir finansinių ataskaitų kokybės, išreikštos nominaliu įmonės valdomų kaupimų dydžiu. Jis patvirtina anksčiau tirtą ryšį tarp įmonės valdomų kaupimų ir nuomonės pokyčio masto.
- Egzistuoja neigiamas ryšys tarp finansinių ataskaitų kokybės ir auditoriaus nuomonės pokyčio krypties, todėl yra tikimybė, jog žemos finansinių ataskaitų kokybės įmonėms dažniau pateikiama geresnė auditoriaus išvada, o aukštos kokybės finansinių ataskaitų įmonėms, auditoriaus išvada dažniausiai išlieka nepakitusi. Patvirtinama H_1 hipotezė, kad auditoriaus nuomonės pokyčio kryptis turi įtakos įmonės finansinių ataskaitų kokybei.

LITERATŪRA

1. 1-as verslo apskaitos standartas. Aktuali redakcija. Lietuvos Respublikos Seimas. [žiūrėta 2016-04-10].
2. 700-asis tarptautinis audito standartas. Aktuali redakcija. [žiūrėta 2016-04-10]
3. 701-asis tarptautinis audito standartas. Aktuali redakcija. [žiūrėta 2016-04-10]
4. 706-asis tarptautinis audito standartas. Aktuali redakcija. [žiūrėta 2016-04-10]
5. Bakker D. A. (2006) Discretionary accruals and audit fees. – Master thesis. University of Amsterdam.
6. Barth M., Beaver, W. & Landsman, W. (2001) The Relevance of the Value Relevance Literature for Financial Accounting Standard Setting: Another view. – Journal of Accounting and Economics, 31.
7. Barth M., Landsman W., Lang M., Williams C. (2006) Accounting Quality: International Accounting Standards and US GAAP. – Working paper series.
8. Bartov E., Gul F., Tsuj J. (2001) Discretionary accruals models and audit qualifications. – Journal of Accounting and Economics, 30(3).
9. Bava F., Trana M. G. (2013) Going-Concern Assumption and Disclaimer Opinion: The Italian Case. – Journal of Business Review 2(4).
10. Beest F., Braam G., Boelens S. (2009) Quality of financial reporting: measuring qualitative characteristics. – Netherlands: NiCE working paper 09-108.
11. Beretta S., Bozzolan S. (2004) A Framework for the Analysis of Firm Risk Communication. – The International Journal of Accounting, 39.
12. Bradshaw M., Richardson S., Sloan R. (2001) Do Analysts and Auditors use Information of Accruals? – Journal of Accounting Research, 39(1).
13. Bushee B. J. (2016) Discretionary accruals: model 3.1.- University of Pennsylvania: 17 paskaita. Interaktyvus: <https://www.coursera.org/learn/accounting-analytics/lecture/JfYoT/module-3-overview-3-0>
14. Butler, M., Leone A., Willenborg, M. (2004) An Empirical Analysis of Auditor Reporting and its Association with Abnormal Accruals. – Journal of Accounting Research, 37(2).
15. Chen P. F., He S., Ma Z., Stice D. (2016) The information role of audit opinions in debt contracting. – Journal of Accounting and Economics, 61.
16. Choi B., Collins D. W., Johnson W. B. (1997) Valuation Implications of Reliability Differences: The Case of Nonpension Postretirement Obligations. – The Accounting Review 72(3).
17. Choi. T. H., Pae J. (2011) Business Ethics and Financial Reporting Quality: Evidence from Korea. – Journal of Business Ethics, 103.
18. Cohen J., Krishnamorthy G., Wright A. (2004) The corporate governance mosaic and financial

reporting quality. – *Journal of Accounting Literature*, 23.

19. Curtis J. (1995) Readability of annual reports: Western versus Asian evidence. – *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, 8(2).
20. Cullinan Ch. P., Wang F., Yang B., Zhang J. (2012) Audit opinion improvement and the timing of disclosure. – *Advances in Accounting, incorporating Advances in International Accounting*, 28.
21. Cunningham B., Nikolai L., Bazley J. (2000) *Accounting: Information for Business Decisions*. – USA: The Dryden Press.
22. Daske H., Gebhart G. (2006) International Financial Reporting Standards and Experts' Perceptions of Disclosure Quality. – Accounting foundation, the University of Sydney. *Abacus*, 42(3/4).
23. Daujotaitė D. (2006) *Finansinis auditas*. – Vilnius: Vilniaus vadybos aukštoji mokykla.
24. Dechow P. Sloan R., Sweeney A. (1995) Detecting Earnings Management. – *The Accounting Review* 70(2).
25. Dedman E., Kausar A., Lennox C. (2014) The Demand of Audit in Private Firms: Recent Large-Sample Evidence from the UK. – *European Accounting Review*, 23(1).
26. Dobre E., Brad L. (2015) Financial audit – feckless for economic relaunch. – *Theoretical and Applied Economics*, 22 (2).
27. Federation de European Accountants (2015)
28. Ferrero J. M. (2014) Consequences of financial reporting quality on corporate performance. Evidence at the international level. – *Estudios de Economia*, 41(1).
29. Frendy D. H. (2014) Japanese stock market reaction to announcements of news affecting auditors' reputation: The case of the Olympus fraud. – *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 10(3).
30. Gaeremynck A., Willekens M. (2003) The endogenous relationship between audit-report type and business termination: evidence on private firms in a non-litigious environment. – *Accounting and Business Research*, 33(1).
31. Gaeremynck, Meulen S., Willekens M. (2008) Firm Portfolio Characteristics and Client Financial Reporting Quality. – *European Accounting Review*, 17(2). – ISSN 1468-4497
32. Garcia L. S., Barbadillo E. R., Perez M. O. (2010) Audit Committee and Internal Audit and the Quality of Earnings: Empirical Evidence from Spanish Companies. – *J Manag Gov*, 16(305).
33. Garvin D. A. (1998) *Managing quality: the strategic and competitive edge*. – New York: Free Press. – ISBN 0029113806
34. Gay G., Schelluch P., Baines A. (1998) Perceptions of messages conveyed by review and audit reports. – *Accounting Auditing & Accountability Journal*, 11(4).
35. Ghanei H., Zabeti M., Nosrati A. (2015) A Study of the Relationships between Audit

Importance and Financial Reporting Quality: Evidence from Iran's Capital Market. – Journal of Applied Environmental and Biological Sciences – ISSN: 2090 4274

36. Gomariz F. C., Ballesta J. P. S. (2014) Financial reporting quality, debt maturity and investment efficiency. – Journal of Banking and Finance, 40.
37. Green Paper (2010) Audit policy: lessons from the crisis. – Brussels: European Commission.
38. Gudaitienė O. (2005) Būhalterinė apskaita. – Vilnius: Vilniaus Kolegija. – ISBN 9955519533.
39. Healy P., Wahlen J. (1999) A Review of the Earnings Management Literature and Its Implications for Standard Settings. – Accounting Horizons, 13(4).
40. Herbohn K., Raghunathan V. (2008) Auditor Reporting and Earnings Management: some Additiniol Evidence. – Accounting and Finance, 48.
41. Hirst D., Hopkins P., Wahlen J. (2004) Fair Values, Income Measurement, and Bank Analysts' Risk and Valuation Judgments. – The Accounting Review, 79(2).
42. Ho L., Liu Ch., Shaefer Th. (2010) Audit Tenure and Earnings Surprise Management. – Review of Accounting and Finance, 9(2).
43. Holt G., Moizer P. (1990) The Meaning of Audit Reports. – Accounting and Business Research, 20(78).
44. Houghton K. A. (1983) Audit Reports: the Loan Decision Process and Outcome: An Expirement. – Accounting and Business Reasearch.
45. J. Coulton, G. Livne, S. Taylor (2014) Investments in Auditing and the Quality of Financial Reporting.
46. Jonas G., Blanchet J. (2000) Assessing Quality of Financial Reporting. – Accounting Horizons, 14(3).
47. Jonas, G., Blanchet, J. (2000) Assessing Quality of Financial Reporting. – Accounting Horizons, 14(3).
48. Juran J. M., Godfrey A. B. (1998) Juran's quality handbook. – McGraw-Hill. – ISBN 0-07-034003-X
49. Krishnan, J. and Krishnan, J. (1996) The role of economic trade-offs in the audit opinion decision: an empirical analysis. – Journal of Accounting, Auditing and Finance, 4.
50. Labelle R., Makni R., Francoer C. G. (2010) Ethics, Diversity Management, and Financial Reporting Quality. – Journal of Business Ethics.
51. Lakis V. (2005) Audito misija ir dabarties iššūkiai. – Vilnius: Tiltai, 4.
52. Lakis, V. (2009) Finansinės apskaitos teorija ir praktika. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
53. Lee T. (1994) Financial Reporting Quality Labels. The Social Construction of the Audit Profession and the Expectations Gap. – Accounting, Auditing and Accountability Journal, 7(2).

54. Li, S., Wu, X. (2004) The improvement in audit opinion and voluntary auditor switch: Descriptive statistics and implications from 1997–2003. – *Auditing Research*, 5.
55. Lietuvos Respublikos audito įstatymas. Aktuali redakcija. [žiūrėta 2016-04-10) Prieiga per internetą:
56. Lietuvos Respublikos finansinės atskaitomybės įstatymas. Aktuali redakcija. Lietuvos Respublikos Seimas. [žiūrėta 2016-04-10] Prieiga per internetą:
57. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl akcinės bendrovės banko Snoras akcijų paėmimo visuomenės poreikiams 2011-11-16 Nr. 1329.
58. Lin Z., Jiang Y., Xu Y. (2011) Do modified audit opinions have economic consequences? Empirical evidence based on financial constraints. – *China Journal of Accounting Research*, 4.
59. Mackevičius J., Raziūnienė D. (2011) *Auditas*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
60. Mackevičius, J. (2009) *Finansinių ataskaitų auditas ir analizė: procedūros, metodikos ir vertinimas*. – Vilnius: TEV.
61. Maines L., Wahlen J. (2006) The Nature of Accounting Information Reliability: Inferences from Archival and Experimental Research. – *Accounting Horizons*, 20(4).
62. Matis D., Vladu A. B. et al. (2010) Jones, Dechow and Kasznik models significance in the Romanian economic environment. – *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 12(1).
63. NASDAQ Baltijos rinka. Interaktyvus: NASDAQ Baltijos rinka. Interaktyvus: **<http://www.nasdaqbaltic.com/market/?pg=reports&lang=en>**
64. Nelson M. (2003) Behavioral Evidence on the Effects of Principles and Rules-Based Standards. – *Accounting Horizons*, 17(1).
65. Neverdauskas B., Rastenis J. (2001) *Vadybos pagrindai*. – Kaunas: Technologija.
66. Nichols D., Wahlen J. (2004) How Do Earnings Numbers Relate to Stock Returns? A Review of Classic Accounting Research with Updated Evidence. – *Accounting Horizons*, 18(4).
67. Niemi L, Sungred S. (2012) Are Modified Audit Opinions Related to the Availability of Credit? Evidence from Finnish SMEs. – *European Accounting Review*, 21(4).
68. O'relley D. M. (2008) Do investors perceive the going-concern opinion as useful for pricing stocks? – *Managerial Auding Journal*, 25(1).
69. Owusu-Ansah S., Leventis S. (2006) Timeliness of corporate annual financial reporting in Greece. – *European accounting review*, 15. – ISSN 1468-4497
70. Paukštienė I. (2012) *Auditas*. – Klaipėda: Socialinių mokslų kolegija. Prieiga per internetą:
71. Reichelt K. J. (2010) National and Office-Specific Measures of Auditor Industry Expertise and Effects on Audit Quality – *Journal of Accounting Research*, 48(3).
72. Rudžionienė K. (2012) *Finansinės apskaitos teorijos*. – Vilnius: Vilniaus universitetas.
73. Shroff N. (2015) *Real Effects of Financial Reporting Quality and Credibility: Evidence from*

the PCAOB Regulatory Regime. – Massachusetts Institute of Technology.

74. Stickney C., Weil R. (2000) *Financial accounting: An Introduction to Concepts, Methods, and Uses*. – USA: The Dryden press.
75. Tendeloo B., Vanstraelen A. (2008) Earnings Management and Audit Quality in Europe: Evidence from the Private Client Segment Market. – *European Accounting Review*, 17(3) – ISSN: 1468-4497
76. Thomas A., Ward M. (2012) *Introduction to Financial Accounting*. – London: McGraw-Hill Higher Education.
77. Vakkur N. V., McAfee R. P. (2010) The unintended effects of the Sarbanes–Oxley Act of 2002. – *Research in Accounting Regulation*, 22(1).
78. Van der Meulen S., Gaeremynck A., Willekens M. (2007) Attribute differences between U.S. GAAP and IFRS earnings: An exploratory study. – *The international Journal of Accounting*, 42.
79. Wahlen J., Jones J., Pagach D. (2013) *Intermediate Accounting: Reporting and Analysis*. – Canada: South-Western Cengage learning.
80. Whittred, G. P. (1980) Audit qualification and the timeliness of corporate annual reports. – *The Accounting Review*, 55(4).
81. Wiedman, C. (2002). *The power of auditors*.
82. Wolk H., Dodd J., Tearney M. (2004) *Accounting Theory: Conceptual Issues in a Political and Economic Environment*. – Thomson: South-Western.

PRIEDAI

ĮMONIŲ SĄRAŠAS

Įmonė			
Grobina	A		
Agrowill group	B	Pata Saldus	DD
Apranga	C	Pieno žvaigždės	EE
Arco Vara	D	Rigas autoelektroaparatu	FF
Baltika Group	E	Rokiškio sūris	GG
Brivais Vilnis	F	SAF technika	HH
City Service	G	Snaigė	II
Ditton	H	Talink Group	JJ
Dvarčionių keramika	I	Grigiškės	KK
Express Grupp	J	TEO	LL
Grindeks	K	Rigas juvelieriz	MM
Gubernija	L	Rigas Kugu	NN
Harju elekter	M	Siguldas	OO
Invalda	N	Silvano	PP
Kauno energija	O	Skano group	RR
Klaipėdos nafta	P	Tallina Vesi	SS
Kurzemes	R	Tosmares	TT
Latvias Kugniebica	S	Talsu	UU
Latvijas Balzams	T	Utenos trikotazas	VV
Latvijas Gaze	U	Valmieras Stikla	WW
Linas	V	VEF	ZZ
Merko Ehitus	W	VEF Radiotechnika	AAA
Nordekon	Z	Vilkyškių pieninė	BBB
Olain Farm	AA	Vilniaus baldai	CCC
Olympic Entertainment group	BB	Vilniaus degtinė	DDD
Panevėžio statybos trestas	CC	Žemaitijos pienas	EEE

Pramonės šakos ir įmonių laikotarpio koeficientai, apskaičiuoti pagal Jones (1990) modelį

Data Year - Fiscal	Industry	A	B1	B2
2006	Plataus vartojimo prekės	-0,31	0,22	0,815
2007	Plataus vartojimo prekės	-0,31	0,058	-0,123
2008	Plataus vartojimo prekės	-0,43	-1,009	-0,528
2009	Plataus vartojimo prekės	-0,222	0,25	0,043
2010	Plataus vartojimo prekės	-0,034	-0,002	0,044
2011	Plataus vartojimo prekės	0,015	0,065	-0,13
2012	Plataus vartojimo prekės	-0,53	0,312	-0,16
2013	Plataus vartojimo prekės	-0,44	1,347	-0,236
2014	Plataus vartojimo prekės	-0,06	-0,135	-0,336
2006	Pagrindinės medžiagos	0,016	0,666	-0,202
2007	Pagrindinės medžiagos	-0,103	-0,15	0,009
2008	Pagrindinės medžiagos	0,003	-0,272	-0,202
2009	Pagrindinės medžiagos	-0,429	-0,158	0,669
2010	Pagrindinės medžiagos	-0,029	-0,51	2,745
2011	Pagrindinės medžiagos	0,42	-0,248	0,837
2012	Pagrindinės medžiagos	-0,036	0,244	-0,611
2013	Pagrindinės medžiagos	-0,067	-0,035	-0,047
2014	Pagrindinės medžiagos	-0,191	-0,304	0,131
2006	Paslaugos vartotojams	-0,152	-0,028	-0,236
2007	Paslaugos vartotojams	-0,098	0,547	-1,197
2008	Paslaugos vartotojams	-0,077	-0,344	0,037
2009	Paslaugos vartotojams	-0,14	-0,264	-1,1663
2010	Paslaugos vartotojams	-0,118	0,116	-0,731
2011	Paslaugos vartotojams	-0,117	0,374	-0,009
2012	Paslaugos vartotojams	-0,046	-0,025	-0,021
2013	Paslaugos vartotojams	-0,13	0,069	0,076
2014	Paslaugos vartotojams	0,003	0,218	-0,145
2006	Pramoniniai gaminiai	-0,38	0,409	0,1
2007	Pramoniniai gaminiai	0,301	-0,424	-0,379
2008	Pramoniniai gaminiai	-0,036	0,304	0,11
2009	Pramoniniai gaminiai	-0,06	0,044	-0,014
2010	Pramoniniai gaminiai	-0,092	-0,029	0,015
2011	Pramoniniai gaminiai	-0,092	0,198	0,42
2012	Pramoniniai gaminiai	0,056	0,517	-0,293
2013	Pramoniniai gaminiai	-0,076	-0,233	-0,019
2014	Pramoniniai gaminiai	-0,052	-0,126	0,69

Data Year - Fiscal	Company Name	Industry	A	B1	B2
2006-2014	D	Finansinēs paslaugos	0,041	-1,268	-1,317
2006-2014	N	Finansinēs paslaugos	0,122	0,723	-1,212
2006-2014	ZZ	Finansinēs paslaugos	-0,029	0,68	1,517
2006-2014	O	Komunalinēs paslaugos	-0,076	0,116	-0,542
2006-2014	U	Komunalinēs paslaugos	0,065	0,626	-0,187
2006-2014	SS	Komunalinēs paslaugos	-0,381	0,144	0,42
2006-2014	AA	Sveikatos priežiūra	0,132	0,333	-0,526
2006-2014	HH	Technologijas	0,043	0,875	-1,122

Valdomi kaupimai (DA)					
		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00	15	3,3	3,3	3,3
	,01	31	6,8	6,8	10,0
	,02	30	6,5	6,5	16,6
	,03	30	6,5	6,5	23,1
	,04	22	4,8	4,8	27,9
	,05	23	5,0	5,0	32,9
	,06	21	4,6	4,6	37,5
	,07	28	6,1	6,1	43,6
	,08	21	4,6	4,6	48,1
	,09	20	4,4	4,4	52,5
	,10	23	5,0	5,0	57,5
	,11	15	3,3	3,3	60,8
	,12	13	2,8	2,8	63,6
	,13	13	2,8	2,8	66,4
	,14	17	3,7	3,7	70,2
	,15	11	2,4	2,4	72,5
	,16	8	1,7	1,7	74,3
	,17	16	3,5	3,5	77,8
	,18	3	,7	,7	78,4
	,19	7	1,5	1,5	80,0
	,20	6	1,3	1,3	81,3
	,21	8	1,7	1,7	83,0
	,22	5	1,1	1,1	84,1
	,23	3	,7	,7	84,7
	,24	4	,9	,9	85,6
	,25	4	,9	,9	86,5
	,26	8	1,7	1,7	88,2
	,27	1	,2	,2	88,5
	,28	3	,7	,7	89,1
	,29	1	,2	,2	89,3
	,30	1	,2	,2	89,5
	,31	2	,4	,4	90,0
	,32	7	1,5	1,5	91,5
	,33	2	,4	,4	91,9
	,34	1	,2	,2	92,2
,35	5	1,1	1,1	93,2	

,37	2	,4	,4	93,7
,38	1	,2	,2	93,9
,39	2	,4	,4	94,3
,40	2	,4	,4	94,8
,41	2	,4	,4	95,2
,43	2	,4	,4	95,6
,44	1	,2	,2	95,9
,48	2	,4	,4	96,3
,49	4	,9	,9	97,2
,52	1	,2	,2	97,4
,53	2	,4	,4	97,8
,54	2	,4	,4	98,3
,56	1	,2	,2	98,5
,59	1	,2	,2	98,7
,60	1	,2	,2	98,9
,66	1	,2	,2	99,1
,72	1	,2	,2	99,3
,74	1	,2	,2	99,6
,95	1	,2	,2	99,8
,98	1	,2	,2	100,0
Total	459	100,0	100,0	